Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lýdie Skuciusová

Komentovaný překlad vybraných kapitol z publikace *On Writing and Worldbuilding: Volume I*, 2019

Annotated Czech Translation of Selected Chapters from *On Writing and Worldbuilding: Volume I*, 2019

Praha 2022

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zuzana Jettmarová, Ph.D., MSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí této bakalářské práce doc. PhDr. Zuzaně Jettmarové, Ph.D., MSc., za pomoc a cenné rady. Ráda bych také poděkovala svým nejbližším za podporu při psaní této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. 5. 2022 .....

Lýdie Skuciusová

Zadání

Překlad zadaného textu (vybrané kapitoly) v rozsahu 20 NS, k datu obhajoby nepublikovaného v českém překladu, doprovozený překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 NS podle předepsané struktury, včetně „fiktivního zadání“. Další náležitosti podle Opatření děkana (zvl. Pravidla pro evidenci, odevzdávání a zveřejňování závěrečných prací, čl. 4) dále pokyny ke struktuře práce i komentáře na webových stránkách ÚTRL. Vypracování úkolu předpokládá konzultace s odborníky k tématu. Ke každému vázanému exempláři práce připojte dvě kopie výchozího textu: jednu napevno svázanou s ostatními listy a druhou volně vloženou.

Abstrakt

Tato práce se zabývá překladem a překladatelským komentářem dvou vybraných kapitol z publikace *On Writing and Worldbuilding: Volume I* (2019). Autorem je Timothy Hickson. První z kapitol se věnuje předjímání, jeho druhům a jejich využití, druhá tvorbě polyteistických náboženství a jejich zákonitostmi. Autor ilustruje svůj výklad na příkladech známých děl světové fantastiky.

Následuje překladatelský komentář skládající se ze dvou částí: analýzy výchozího textu a přehledu překladatelských problémů a jejich řešení.

Klíčová slova

Překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, fantastická literatura, tvorba fiktivních světů, předjímání

Abstract

This bachelor thesis consists of two parts – translation and a commentary on said translation. We chose two chapters from Timothy Hickson's book *On Writing and Worldbuilding: Volume I* (2019) – *Foreshadowing* and *Polytheistic religions*. The author uses excerpts from famous works of fantastical literature to illustrate his points.

The commentary includes text analysis, a description of translation method, and an overview of translation problems and their solutions.

Key words

Translation, translation analysis, translation problems, fantastic literature, worldbuilding, foreshadowing

Seznam použitých zkratek

VT – výchozí text

CT – cílový text

Obsah

Úvod 8

1 Text překladu 9

2 Komentář 29

2.1 Analýza 29

2.1.1 Fiktivní zadání 29

2.1.2 Stylistické zařazení textu 29

2.1.3 Vnětextové faktory 30

2.1.4 Vnitrotextové faktory 31

2.2 Překladatelské problémy 35

2.2.1 Metoda překladu 35

2.2.2 Rovina lexikální 35

2.2.3 Rovina syntaktická 40

2.2.4 Rovina pragmatická 41

3 Závěr 46

Seznam příloh 51

Úvod

Předmětem naší bakalářské práce je překlad a následná analýza překladatelských řešení dvou kapitol z knihy *On Writing and Worlbuilding: Volume I.* Knihu napsal mladý novozélandský autor Timothy Hickson, známý je zejména díky svému YouTube kanálu Hello Future Me, který má od roku 2015 více než 120 miliónů zhlédnutí.

V první části práce nalezneme samotný překlad, v té druhé si text zanalyzujeme pomocí modelu Christiane Nordové. Při určování jazykových funkcí jsme se řídili rozdělením Romana Jakobsona. Po analýze následuje rozebrání překladatelských problémů, a to s pomocí Umění překladu Jiřího Levého.

Kniha je určená zájemcům o tvůrčí psaní, zejména těm zajímajícím se o fantastiku a výstavbu vlastních fiktivních světů.

1 Text překladu

Seznam použitých citací uvádíme na konci knihy.

KAPITOLA IV: PŘEDJÍMÁNÍ

Avengers: Age of Ultron – Joss Whedon

Stranger Things – bratři Dufferovi

Harry Potter a Kámen mudrců – J. K. Rowlingová

Save the Cat – Blake Snyder

Undertale – Toby Fox

Hra o trůny – G. R. R. Martin

Stařec a moře – Ernest Hemingway

Macbeth – William Shakespeare

Pán prstenů – J. R. R. Tolkien

Avatar: Legenda o Aangovi – Michael DiMartino a Bryan Konietzko

Temný rytíř – Christopher Nolan (režie a scénář) a Jonathan Nolan (scénář)

Harry Potter a Ohnivý pohár – J. K. Rowlingová

Spíše než pouhým prvkem je předjímání nástrojem, kterým příběh tvoříme. Většina lidí má jasnou představu o tom, co předjímání je, ale kdy ho použít nebo jak to udělat efektivně, už mnozí nevědí.

Ve své nejčistší podobě slouží předjímání k tomu, abychom své čtenáře či diváky navnadili anebo jim umožnili porozumět pozdějšímu ději. Využívá k tomu scén, které těmto událostem předchází. Ve filmu *Avengers: Age of Ultron* režiséra Josse Whedona Tony Stark představí Ultrona, umělou inteligenci schopnou dohlížet na celou planetu a bránit lidstvo před hrozbami. O svém nejnovějším vynálezu prohlásí, že se jedná o „mír už za nás“. Jedná se o odkaz na slova Nevilla Chamberlaina, který pronesl totéž poté, co v roce 1938 podepsal mnichovskou dohodu.

Mír tehdy trval jedenáct měsíců.

Diváci, kteří citát poznají, nebudou očekávat mír, ale válku, jakou svět ještě neviděl. Předjímání však není jen zajímavým kreativním detailem, za kterým se čtenáři mohou ohlédnout. Může vám jako spisovateli pomoci příběh strukturovat, udat mu tón a zajistit, aby konec připadal divákům věrohodný. Předjímat lze mnoha způsoby a my se budeme soustředit na šest nejběžnějších: předscéna (*pre-scene*), nestandardní popis (*irregular description*), Čechovova zbraň, symbolismus, nestandardní chování (*irregular action*) a proroctví.

Předscéna

Předscéna je menší verzí pozdější a mnohem důležitější události. V jedné z úvodních scén seriálu *Stranger Things* bratrů Dufferových hrají hlavní postavy *Dungeons and Dragons*. V této hře bojují s Demogorgonem, neuvěřitelně mocnou nestvůrou z jiné dimenze. Ve zbývajících epizodách bojují proti nestvůře z jiné dimenze. Tato předscéna předjímá pozdější události tím, že napodobuje, co se stane.

Nestandardní popis

Nestandardním popisem zdůrazňuje autor něco, čemu bychom normálně nevěnovali pozornost, anebo alespoň ne v takovém detailu. Asi nejznámějším příkladem, kde je to opravdu zřejmé, je Harryho jizva v románu *Harry Potter a Kámen mudrců*. Nachází se zde tato pasáž:

„Jediné, co se Harrymu na jeho vlastním obličeji zamlouvalo, byla velice tenká jizva na čele, která svým tvarem připomínala blesk. Pokud se pamatoval, měl ji odjakživa, a první otázku, na kterou si vůbec dokázal vzpomenout, položil tetě Petunii, když se jí zeptal, jak k té jizvě přišel.“

Obyčejné jizvě by autor takovou péči nevěnoval. Každý nějakou máme. Nestandardní popis ale čtenáři napovídá, že se v minulosti stalo něco tajemného, zároveň předjímá napětí, které v budoucnu v příběhu vzejde z Harryho spojení s Voldemortem.

Na rozdíl od skutečnosti, kde vidíme a slyšíme všechno kolem nás, ale ne všechno je podstatné, je autor nucen vědomě si vybírat, o čem bude psát. Aby měl příběh hlavu a patu a soustředil tak čtenářovou pozornost tam, kam si autor přeje, musí mít každý odstavec svůj účel. Díky nestandardnímu popisu se čtenář na danou věc zaměří a bude vědět, že bude do budoucna důležitá.

Jak ale takový nestandardní popis napsat? Zatímco obyčejné věci jen vyjmenujeme, nestandardní předmět se může lišit tím, že mu věnujeme celý odstavec nebo celou větu. Čím blíže se pak nachází našemu seznamu, tím větší kontrast vznikne. Například popisu Harryho jizvy předchází věta „*Harry byl hubený v obličeji, měl vyčnělá kolena, černé vlasy a zářivě zelené oči*“. Ani jedné z těchto věcí není přikládána nějaká větší důležitost, jsou jen další položkou na seznamu. O jizvě se nejen dozvíme, jaký k ní má Harry vztah, ale také je jí vyhrazena celá věta.

Druhou možností, jak věc odlišit, je ukázat, že se jí dostává zvláštního zacházení. Možná nám o ní postava něco poví, vyjádří obavy, že o ni přijde, anebo má vůči ní rozporuplné pocity.

Čechovova zbraň

Jedná se pravděpodobně o nejběžnější a nejdůležitější typ předjímání. Název byl odvozen z citátu Antona Čechova: „*Visí-li v dějství prvním na stěně zbraň, v dějství posledním je z ní třeba vystřelit*.“ Abychom parafrázovali scénáristu Davida Trottiera ve Snyderově knize *Save the Cat:* „*Nač popisovat šálek kávy, když v něm není jed.*“

Podle Čechovovy zbraně by se měl prvek objevit dřív, než začne být pro děj důležitý. Například zbraň, kterou chceme využít v dějství třetím, se na stěně objeví už v dějství prvním. Jedná se o konkrétní věc, obvykle předmět, ale může to být cokoliv, co se později do příběhu vrátí.

V počítačových hrách jsou naprosto běžné předměty, nebo schopnosti, které se zprvu nezdají být užitečné. Ve hře *Undertale* od Tobyho Foxe je možné si v pavoučím stánku zakoupit jídlo a později ho využít k tomu, abyste se vyhnuli boji s pavoučím bossem Muffet. Tento předmět nám zpočátku připadá neužitečný, ale předjímá setkání s pavouky a také to, jakou hrou se *Undertale* snaží být – takovou, kde máte i jiné možnosti než pozabíjet všechno, co vám stojí v cestě. Čechovova zbraň bývá klíčová, pokud chceme, aby vyřešení naší zápletky působilo věrohodně. Pro sci-fi a fantasy to platí dvojnásob. Když se čtenář dopředu seznámí s prvky magického systému, technologie nebo něčeho podobného, pochopí, jak mohou příběh ovlivnit. Když se pak skutečně stanou řešením problému, nebudou se jevit jako *deus ex machina*.

Symbolismus

Předjímání si můžeme představit jako škálu. Na jednom konci najdeme Anakina, jak prohlašuje „za senátora Palpatina bych dal ruku do ohně“, a na druhém tajuplné verše koránu, o jejichž významu se dodnes vedou spory. Zatímco předscény nebo Čechovovy zbraně si čtenář nejspíš všimne, symbolismus bývá mnohem nenápadnější. Krásně to lze vidět na mém oblíbeném příkladu – úvodní scéně G. R. R. Martinova románu *Hra o trůny*. Starkovi zde narazí na zlovlka, který uhynul při rdoušení jelena. Jelikož se jedná o symboly rodu Starků a Baratheonů, čtenáři se dovtípí, že tato vzájemná smrt symbolizuje nadcházející válku, která nejenže zcela pohltí tyto dva rody, ale také zapříčiní smrt téměř všech Starků a většiny Baratheonů.

Symboly dělíme na vnější a vnitřní:

1. Vnější symboly jsou ty, které používáme v běžném životě, například ležatá osmička značící nekonečno. Pomocí symbolů, které čtenář běžně zná, dosáhne autor toho, že bude předjímání budoucích událostí zřetelnější.

2. Vnitřní symboly pochází ze světa, který autor vytvořil, například zlovlci symbolizující Starky. Vnitřní symboly mohou být nenápadnější, protože spoléhají na znalosti, které čtenář získá z knihy samotné.

Některé vnější symboly jsou naprosto zřejmé – temná mračna předznamenávají něco zlého a vrány věští smrt. Méně nápadné symboly, které lze navíc vyložit několika způsoby, mohou být ale mnohem zajímavější.

Jedním z nejúčinnějších způsobů, jak využít symbolů k předjímání, je *motiv* neboli opakované použití symbolu v příběhu. Opakováním symbol zdůrazníme a umocníme jeho účinek. Ernest Hemingway ve své povídce *Stařec a moře* opakovaně přirovnává hlavní postavu ke Kristu, symbolu sebeobětování. Tímto motivem předjímá, že se hrdina nakonec obětuje pro dobro ostatních.

Samozřejmě nesmíme zapomenout na nejoblíbenější typ předjímání, který v žánru fantasy existuje – proroctví, vize a sny, které jsou plné metafor a symbolů. Po formální stránce se jedná o předjímání, ale určitě se řadí k těm nápadnějším. Jen málo postav zpochybňuje důležitost proroctví, a i kdyby snad ano, čtenář určitě pochyby nemá. Když předpovíme, že „jeden z vašeho společenstva zemře při sledování komunistické propagandy“, děj ani tak nepředjímáme, jako mu spíše dáváme jasný směr. I přesto je fantastická literatura plná příkladů, jak s proroctvím dobře pracovat – například v Shakespearově divadelní hře *Macbeth*. Macbethovi je předpovězeno, že ho nemůže zabít nikdo, „*koho žena porodila*“, což má významný vliv na všechna jeho rozhodnutí. Díky tomuto předjímání si divák může domyslet nejen to, že Macbeth opravdu zemře, ale také kdo za jeho smrt bude zodpovědný[1].

Nestandardní chování

Nestandardní chování je takové, které se něčím vymyká dosavadní charakterizaci, což přirozeně budí otázky. Vynikající příklad je v knižní trilogii J. R. R. Tolkiena *Pán prstenů*. Jindy přívětivý, veselý a přátelský Bilbo se rozlítí, když jej Gandalf požádá, aby s sebou

[1] Zde by bylo namístě poznamenat, že mnozí nepovažují odhalení, že se Macbethův vrah narodil císařským řezem, za něco převratného. J. R. R. Tolkien se k nim také řadil. Částečně se tím inspiroval, když psal o zkáze černokněžného krále Angmaru v *Návratu krále*. Jeho smrt opřádalo podobné proroctví a Tolkien se rozhodl, že mnohem příhodnější bude, když jej společně zabijí žena a hobit*. Také ho příliš nenadchlo Shakespearovo vysvětlení proroctví „*Nikdo tě neporazí do těch dob, než Birnamský les dá se na pochod na Dunsinan*.“ z téže hry. Cítil se být podveden, že nakonec šlo jen o vojáky nesoucí větve. A tak se zrodil Poslední pochod Entů na Železný pas, pozn. aut.

* Autor odkazuje na Tolkienovu slovní hříčku, která se bohužel do českého překladu nedostala. V originále se v proroctví praví: „*(...) not by hand of a **man** he will fall*“, tedy že nepadne rukou muže. Anglické slovo *man* může však kromě *muž*, znamenat také *člověk*. Proto černokněžný král padne díky společnému úsilí ženy Éowyn a hobita Smíška, pozn. překl.

neodnášel Jeden prsten. Toto chování, které Bilbovi vůbec není vlastní, předjímá, co bude v příběhu zdrojem napětí – postavy se budou snažit odolávat vlivu Jednoho prstenu. Předjímá také existenci většího zla, samotného Temného pána Saurona. Na nestandardní chování narážíme nejčastěji v příbězích, ve kterých figuruje nějaká záhada. Chování postav se vysvětlí teprve tehdy, když je vyřešena.

Další druhy předjímání

Někdy můžeme předjímat jednoduše tím, jak něco formulujeme. Ve *Hře o trůny* si Catelyn pomyslí, že „n*ěkdy měla pocit, jako by se její srdce proměnilo v kámen*“. Autor tím předjímá její proměnu v Paní Kamenosrdce. Jindy postavy vyjadřují nepodložené obavy nebo žertují o tom, co by se mohlo stát – příkladem toho je seriál *Avatar: Legenda o Aangovi*, kde Aang zadoufá, že duchové rozpoutají „*šílený drtivý útok duchů na Národ ohně*“. A hle, v posledním dílu Duch oceánu rozseká loďstvo Národa ohně na malinkaté kousíčky. Těchto důvtipných obratů si čtenář často všimne, až když čte knihu podruhé. Autor může efektivně předjímat bezpočtem způsobů, některé jsou nenápadnější a jiné zase vynalézavější. Který použijete, bude záviset na tom, jakého efektu budete chtít docílit.

Narativní struktura, tón a věrohodná řešení problémů

Narativní struktura

Předjímání můžeme využít zejména ke zdůraznění dramatických částí příběhu. Díky tomu bude čtenář napjatě očekávat, až se odhalí, jaké významné dramatické události v příběhu budou – rozvod, vražda či politické machinace – a jaký druh příběhu má před sebou. Tyto události budou tvořit rámec příběhu. Obvykle se nachází na konci prvního, druhého nebo třetího dějství.

Na začátku filmu *Temný rytíř* režiséra Christophera Nolana, pronese Harvey Dent slavnou větu: *„Můžu umřít jako hrdina, nebo se dožít toho, že se ze mě jednou stane padouch.“*

Divák nebude tušit, *komu* se to stane, ani *kde* a *kdy*, *jak* anebo *proč*, ale bude očekávat, že tato myšlenka sehraje při rozvíjení napětí hlavní roli. A opravdu, na konci druhého dějství se z Harveyho Denta, hrdiny Gothamu, stane padouchem jménem Two-Face.

Čtenář si na základě předjímání vytvoří mlhavou představu o tom, kam se děj bude ubírat, ale ne o tom, co přesně se stane. Předjímání propojuje první, druhé a třetí dějství v rámci narativu tím, že zajistí, aby čtenář očekával dramatické okamžiky v každém z nich. Pokud čtenář dokáže předvídat, co by se mohlo stát, příběh bude působit provázaněji. Tím rozhodně nechci říct, že by měl vědět přesně, co se stane. Místo toho by měl vědět, odkud bude napětí

v příběhu pramenit – ať už z rozpadu vztahu, vyřešení záhady nebo příjezdu Putina v čele armády medvědů. Předjímání je čtenářovým průvodcem.

Tón

Předjímání umožňuje autorovi položit základy změny tónu, která v příběhu přijde později. Na začátku románu *Harry Potter a Ohnivý pohár* zazní tato věta: *„Stará jizva na čele, která svým tvarem připomínala blesk, ho pálila pod prsty, jako kdyby se jí někdo právě dotkl doběla rozpáleným drátem.“*

Ačkoliv příběh začíná zvesela – návštěvou Mistrovství světa ve famfrpálu – výše uvedená předscéna předjímá změnu tónu, která přichází záhy s útokem Smrtijedů. Tato změna tónu je zároveň změnou tónu celé série. *Harry Potter a Ohnivý pohár* bývá považován za předěl mezi hravými, odlehčenými příběhy, a těmi ponurými, prodchnutými intrikami. Zároveň je tato věta předscénou nejtemnějšího okamžiku dosavadních dílů série. Část, kde Harry popisuje, že ho jizva „*pálila pod prsty, jako kdyby se jí někdo právě dotkl doběla rozpáleným drátem*“, napodobuje vyvrcholení příběhu: *„Harry cítil, jak se chladná špička dlouhého bílého prstu dotkla jeho čela, a myslel, že se mu hlava rozskočí bolestí.“*

Dramatická a náhlá změna tónu může čtenáře nepříjemně překvapit. To neznamená, že by měl o dějových zvratech vědět dopředu, jelikož jsou často nejefektivnější právě v doprovodu změny tónu. Pokud ale nebudeme předjímat ani ji samotnou, scéna, ve které k ní dojde, bude v ději působit nepatřičně. Když ji ale předjímat budeme, docílíme navíc toho, že čtenář bude napjatě očekávat, co důležitého se stane. Díky tomu budou napínavé i ty části knihy, kde se toho tolik neděje.

Věrohodné řešení problémů

Co by ale měl dobrý autor předjímat? Předjímání není jen o předání informací čtenáři. Nezáleží na tom, který druh použijeme, nebo jestli je to kvůli tónu či narativní struktuře, předjímání skutečně potřebujeme pouze tehdy, pokud chceme, aby se neočekávané stalo uvěřitelným. Zbytek jsou z velké části jen kosmetické úpravy. Řešení problémů v našem příběhu budou věrohodná, bude-li mít čtenář pocit, že nepřišla zničehonic, a předjímání v tom má klíčovou roli.

To také znamená, že čím významnější událost je, tím víckrát ji musíme předjímat. Díky předscénám čtenář uvěří změnám tónu a díky nestandardnímu chování zase tomu, kdo byl vrah. Vyvrcholení dějství získá na věrohodnosti díky symbolismu a nestandardní popis (často

společně s Čechovovou zbraní) přijde v tomto ohledu k užitku, když předmět následně sehraje významnou roli v řešení problému.

Shrnutí

1. Metod předjímání existuje bezpočet: předscéna, nestandardní popis, Čechovova zbraň, symbolismus, nestandardní chování, proroctví a mnoho dalších. Každá má své silné stránky.
2. Předjímání napovídá, odkud bude v příběhu pramenit napětí, čímž pomáhá vystavět strukturu příběhu. Propojuje první, druhé a třetí dějství.
3. Předjímání může pomoci stanovit tón, získat čtenářovu pozornost a přinést napětí do méně dramatických částí příběhu.
4. Ačkoliv má předjímání mnohá využití, skutečně jej potřebujeme pouze tehdy, kdy chceme, aby se neočekávané stalo uvěřitelným. Může se jednat o změnu tónu, dějový zvrat, změnu chování postavy anebo vyvrcholení děje.

KAPITOLA XII: POLYTEISMUS

Píseň ledu a ohně– G. R. R. Martin

Avatar: Legenda o Aangovi – Michael DiMartino, Bryan Konietzko

Dračí kopí – Margaret Weis, Tracy Hickman

Cesta králů – Brandon Sanderson

Američtí bohové – Neil Gaiman

Malí bohové – Terry Pratchett

Bohové Olympu – Rick Riordan

The Elder Scrolls – Bethesda

Mythopoeia – J. R. R. Tolkien

Lovci duchů – Eric Kripke

Elénium – David Eddings

Princezna Mononoke – Hayao Miyazaki

Fullmetal Alchemist: Ocelový alchymista – Hiromu Arakawa

mytologie o Cthulhu – H. P. Lovecraft

V žánru fantasy jsou zajímavá a promyšlená náboženství stálicí. V této kapitole se budeme věnovat náboženstvím s vícero bohy neboli polyteismu. Ze západních náboženství k nim patří například řecký nebo norský panteon a z východních zase hinduismus nebo japonský šintoismus. Když budeme mluvit o náboženství, o jeho tendencích a o tom, jakou roli sehrálo v historii, neubráníme se mnohým zobecněním, která byste měli brát s rezervou. Předlohou každé kapitoly byl totiž scénář k videu na YouTube, které ne vždy dokázalo téma obsáhnout v dostatečném rozsahu a vhodném stylu. Nicméně jsem se vynasnažil zůstat nestranný a držet se faktů. Především vám však doporučuji, abyste se při tvorbě vlastního náboženství obrátili na další literaturu.

Toto složité téma si rozdělíme na dvanáct podtémat:

1. Náboženské přesvědčení
2. Rozdíly v náboženském přesvědčení
3. Jak se polyteistická náboženství šíří
4. Náboženství a kultura
5. Polyteismus a magické systémy
6. Náboženství a politika
7. Náboženství a ekonomika
8. Narativní napětí a mythopoie

9. Náboženské motivy a modely
10. Od nadlidských po nadpozemské
11. Vývoj postav
12. Bohové neexistují

Náboženské přesvědčení

Většina autorů ví, že náboženství potřebuje nějakou formu náboženského přesvědčení. Při tvorbě náboženské filozofie je ale mnohem důležitější pochopit, že náboženství jsou komplikovaná. Každé má své přesvědčení, systém hodnot anebo filozofii. Veškerá literatura, kterou jsem o tvorbě náboženství četl, tvrdí, že náboženství by „mělo“ odpovědět na tyto tři otázky:

1. Jak vznikl svět?
2. Jak bychom se měli chovat jeden k druhému?
3. Co nás čeká po smrti?

Křesťané věří, že Bůh stvořil nebe a zemi, že bychom s lidmi měli jednat tak, jak oni jednají s námi a že půjdeme buď do nebe, nebo do pekla. Aby ale nedošlo k omylu, k tvorbě náboženství tyto otázky zodpovědět nepotřebujeme. Jedná se o značně omezený úhel pohledu, který bohužel čerpá jen z evropských náboženství. V knižní sérii G. R. R. Martina *Píseň ledu a ohně* uctívači Mnohotvářného boha věří, že smrt není prokletím, nýbrž požehnáním. O tom, jak byl svět stvořen nebo co se stane po smrti, neříká nic a k tomu, jak bychom se měli chovat jeden k druhému, se vyjadřuje jen málo. Oné trojici otázek se téměř zcela vyhne, ale i tak se jedná o zajímavé náboženství.

Ačkoliv se mnohá skutečná náboženství na tyto tři otázky soustředí, to vaše na ně odpovídat nemusí. Můžete si vybrat jen jednu z nich nebo se zaměřit na něco úplně jiného. Náboženství se netočí jen kolem těchto tří otázek. Pokud se jimi necháte omezit, bude to vypadat, že jste vše jen odněkud opsali, jako byste jen vyplnili předpřipravený formulář.

Odchylky v náboženském přesvědčení

Stoupenci jednoho náboženství se jen málokdy shodnou na svých náboženských přesvědčeních – ať už odpovídají na výše zmíněné otázky, či nikoli. Toto může být při tvorbě vašeho fiktivního světa zásadní. Důvodem neshod může být rozdílný výklad náboženských textů, uznávání proroků, důraz na odlišné hodnoty a mnohé jiné. I kdyby bohové sestoupili na zem a vše vysvětlili, pravděpodobnost, že to všichni pochopí stejně, je takřka nulová.

Polyteistická náboženství toto ze své podstaty jen umocňují, jelikož je běžné, že bohové představují různé principy, hodnoty nebo ideje. Členové těchto náboženství se tak přirozeně dělí do skupin podle hodnot konkrétních bohů. V knižní sérii *Dračí kopí* je Majere bůh víry a meditace, zatímco bůh Kiri-Jolit zosobňuje odvahu a hrdinství. Toto náboženství nemá jedinou společnou náboženskou instituci, představitele nebo skupinu. Místo toho má Majere jen málo stoupenců, zvláště mnichů a kněží, zatímco Kiri-Jolita uctívá velké množství lidí, převážně válečníků. Také zde vidíme vztah náboženství a ekonomiky. Kontinent Ansalon často sužuje válka a konflikt, mnoho lidí je vojáky z povolání, a tak zde má bůh válečníků velkou podporu. A kdo může s jistotou tvrdit, že si jednotliví členové těchto skupin svého boha nevykládají odlišně?

Podle toho, čeho si vaše společnost cení, mohou být někteří bohové považováni za významnější než ostatní. To může ovlivnit, kolik politického, kulturního a finančního vlivu jejich stoupenci mají a nakolik jsou jejich tradice a praktiky ve společnosti zakořeněné.

Co ale určuje, jaké věci, a tudíž jaké bohy lidé považují za důležité? Často to bývá zjednodušováno na morální hodnoty dané společnosti, jako jsou moudrost nebo odvaha. Děje se to zejména v případech, kdy autor využívá spartánského archetypu „válečnické společnosti“. Historie je však mnohem složitější. Seriál *Avatar: Legenda o Aangovi* si s tím však poradil na výbornou.

Geografie

Často záleží jednoduše na tom, jakým přírodním překážkám musí lidé čelit. Epizoda *Paní s hlinkou* vypráví o obyvatelích malé vesničky, kteří přežívají jen díky rybolovu v řece Ťiang Chuej. Proto má pro ně největší význam Paní s hlinkou, duch sladké vody, který chrání řeku. Většinu Egypta tvoří suchá a vyprahlá oblast, a tak v časech egyptského panteonu lidé uctívali Hapiho, boha Nilu, který způsoboval každoroční záplavy zajišťující dobrou úrodu a dostatek vody. Je snadné se zaměřit na velké, neurčité morální zásady nebo hodnoty, jako jsou čest, odvaha a pospolitost, ale obyčejného člověka bude víc zajímat, jestli uživí svou rodinu. Pokud mu to zajistí spíše oběť bohu lesa než oběť bohu odvahy, nemá důvod jednat jinak. Nejenže má takový bůh s jeho skutečnými problémy více společného, ale vládnoucí vrstva bude mít větší motivaci využít této náboženské idey k prosazení vlastní vůle. A právě takto získává ve společnosti jeden z bohů výsadní postavení.

Ekonomika

Ve staré čínské mytologii se Cchan-šen, bůh hedvábí, dostal do popředí díky tomu, jak klíčové bylo pro blaho lidu ovládat obchod s hedvábím. Usoudili, že musí být posvátné.

Kultura

V seriálu *Avatar: Legenda o Aangovi* uctívají vodní kmeny duchy Měsíce a Oceánu, kteří jim dali schopnost ovládat vodu. Zároveň je považují za symboly rovnováhy, spolupráce, jinu a jangu, které jsou důležité pro jejich náboženskou filozofii. Jsme několikrát svědky toho, jaký význam má pro ně pospolitost a proč ji nejlépe vystihují tito duchové.

Autor může současně předvést rozmanitost božstev a kultury tak, že ukáže, jak si jednotlivé skupiny v dané kultuře bohy vykládají. Společnost může z panteonu skupině bohů přikládat větší důležitost anebo věnovat více času jejich uctívání, a to z ekonomických, politických nebo geografických důvodů, ačkoliv pro to v mytologii nemusí být důvod. Hlavou panteonu může být přísně vzato kdokoliv, ale pro lidi může být důležitější někdo jiný. Tak jako náboženství formuje společnost, pomáhá naopak společnost určit, jakým směrem se bude náboženství ubírat.

Jak rozmanité by mělo být vaše náboženství? Tři významné faktory, které byste měli zvážit:

1. velikost území
2. počet stoupenců
3. stáří náboženství

S menším územím souvisí i menší rozmanitost, jelikož dva různé výklady budou jen těžko vzkvétat ve stejné oblasti. I proto jsou předěly mezi jednotlivými křesťanskými církvemi z velké části zeměpisné. Protestanté dominují severní Evropě, katolíci ovládají jih a východ mají pevně v rukou pravoslavní. S počtem stoupenců se to má podobně. Čím méně jich je, tím větší je šance, že se shodnou na svých hlavních zásadách a hodnotách. Nemusíte přesvědčovat tolik lidí a je těžké se odtrhnout, když vás bude následovat jen hrstka.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že čím mladší náboženství je, tím méně výzvám a změnám muselo čelit, na jednu věc bychom neměli zapomínat. Zrod náboženství provází velká míra nejistoty. Náboženská skupina si teprve musí promyslet všechno, co nebylo v prvopočátku řádně vysvětleno či stanoveno. Doslova se jejich náboženství stále formuje. Raní křesťané neměli Bibli, svou sbírku svatých textů, a také neexistovala jakákoliv centrální instituce, která by jim dala pevnou strukturu. Mají-li stoupenci vašeho mladého náboženství hodnoty, ve které věří, jako milovat bližního svého jako sebe samého, mají už také jasno v tom, jak bude vypadat

institucionální struktura jejich náboženství, jakou bude mít moc, duchovní dary či jak ji zdůvodní? Příslušníci staršího náboženství měli více času na to, aby si tyhle věci promysleli. Nemuseli to nutně stihnout, ale šance tam rozhodně větší je.

Jak se polyteistická náboženství šíří?

Na tuto otázku není jednoznačná odpověď. Polyteistická náboženství se totiž šířila jen málo anebo prosperovala ve společnostech, které nám o svých náboženských praktikách a přesvědčeních nezanechaly mnoho písemných zmínek. Proto je těžké vyvozovat obecné závěry o jejich šíření, aniž bychom se vzdálili od pravdy. To ale neznamená, že se vaše náboženství šířit musí, nebo to alespoň nemusí dělat prostřednictvím misionářů. Proselytismus neboli cílené získávání nových věřících je relativně nový náboženský trend, který se reálně uchytil jen u židovsko-křesťanských náboženství. Jelikož nyní dominují světu, je snadné dojít k závěru, že jejich způsob šíření náboženství je ten správný. Není to však pravda. Mnohá polyteistická náboženství aktivní získávání nových stoupenců nevyžadovala, ani takové jednání nepovažovala za morální čin. Jejich náboženství mohlo být pravé a ostatní falešná, ale jinak ho lidé obvykle nemuseli dál šířit. Místo toho bylo konvertování podmínkou k začlenění se do společnosti.

Polyteistická náboženství se však šířila i bez většího důrazu na proselytismus. Nejjednodušším příkladem je Quirinus, bůh války, kterého si Římané spojovali také s pšenicí špaldou. Původně se jednalo o boha Sabinů, kteří ale byli poraženi svými římskými sousedy a stali se součástí Římské republiky. Quirinův kult byl spojen s příběhem Romula, jednoho ze zakladatelů Říma, a začlenil se tak do rané římské mytologie. Je mnohem snazší někoho přesvědčit, aby konvertoval, když mu nabídnete, že své bohy a praktiky nemusí zavrhnout, ale že se pro ně naopak najde místo v novém panteonu. Stávající stoupenci to mohou vnímat jako přirozený proces, zejména v případech, kdy je panteon početný, a ještě víc, pokud se počet bohů v minulosti měnil. Na druhou stranu je-li bohů málo, řekněme dva nebo tři, dosavadní členové dané náboženské skupiny se busou spíš zdráhat přidat nové bohy, jelikož se všichni shodnou na tom, že tito jsou jediní, které uznávají.

Náboženství a kultura

Jednou z největších výzev, na kterou při psaní narazíte, je vysvětlit čtenářům fungování vašeho světa, aniž byste je zahltili informacemi. Skvělým způsobem je ukázat, jak se žije obyčejným lidem. Jinými slovy předvést jejich kulturu. Do té se řadí i to, že někomu popřejeme

„pozdrav pánbůh“, když kýchne. Je to pozůstatek starého náboženského zvyku, který už nemá praktický význam, ale i tak jej dodržujeme.

Stoupenci vorinismu ze Sandersonova románu *Cesta králů* věří v přísné rozdělení genderových rolí – muži jsou vůdci a válečníci, zatímco ženy jsou badatelky a umělkyně. Na rozdíl od žen se od mužů nečeká, že by uměli číst a psát. Jedním z větších důsledků toho je, že zdejšímu akademickému světu dominují ženy. To ony se učí dějiny, matematiku a přírodní vědy, což významně ovlivňuje rozdělení politické moci ve společnosti, jak ve vztahu k genderu, tak k ekonomii. Ženy jsou inženýrky, politické poradkyně, vizionářky a je jim dovoleno zastávat vysoké pozice. Zároveň si vorinismus velmi cení cudnosti. Od žen se očekává, že budou na levé ruce nosit rukavici a podle společenského protokolu je bez ní nikdo nesmí vidět.

Nejdůležitější je si uvědomit, že obyčejného člověka nebudou zajímat jednotlivosti jeho náboženství, jako pasáže v latině a liturgické obřady. Budou mu blízké věci, které ovlivňují jeho běžný život: způsob mluvy, držení těla nebo ranní rituály. Ty totiž představují ty nejzákladnější a nejběžnější prvky daného náboženství, aniž bychom je museli zmiňovat nahlas.

U polyteismu může být zajímavé srovnávat, jak se liší životy lidí, kteří uctívají jiné bohy. Vliv polyteistického náboženství se často odvíjí od toho, co člověk musí obětovat, aby něco získal. Možná je to věčný život, možná věčná zásoba koblih, ale možná musí na oplátku zabít vlastní děti. Náboženství využívá věcí, kterých si obyčejný člověk váží, kterých je ochoten se vzdát a pro které bude pokračovat v uctívaní. O co přesně půjde, bude záležet na konkrétní společnosti, místě a věku.

Polyteismus a magické systémy

Magických systémů je v žánru fantasy celá řada a velmi často bývají propojeny právě s polyteistickým náboženstvím[2]. Když není pochyb o tom, že bohové existují, a navíc jsou s lidmi v kontaktu, je normální, aby magie přicházela od nich, jako je tomu v knižní trilogii *Elénium* od Davida Eddingse. Polyteistická náboženství zde každému bohu připisují jiný druh božské moci – jedni ovládají život, druzí smrt, další oheň nebo přírodu. Spojením s bohem nebo jeho uctíváním získáte některý druh božské magie. Polyteismus může být prostředkem, jak si hrát s omezeními, cenou a slabinami magie, jako jsme to probírali v kapitolách IX, X, a XI. Možná s mocí boha získáte také jeho slabinu, možná že bůh sám určuje, jak silným se člověk stane, anebo o magii musíte smlouvat, něco za ni vyměnit – třeba vlastní duši. V seriálech jako *Lovci duchů* se jedná o běžnou záležitost. A pokud bohové ovládají magii světa, je podřízená

[2] Na druhou stranu knižní série *Píseň ledu a ohně* je skvělým příkladem světa, kde bohové nejspíš neexistují, ale i tak se magii přisuzuje božský původ, pozn. aut.

jejich rozhodnutím a rozmarům. Jsou-li velmi náladoví, není záruky, že magie bude spolehlivá nebo konzistentní. Možná to bude souviset s oběťmi. S božskou magií se autorům otvírá nekonečno možností.

Náboženství a politika

Náboženství a politika mají dlouhý a komplikovaný vztah. My se však budeme soustředit pouze na několik faktorů, které s tvorbou polyteistického náboženství úzce souvisí. Zaprvé náboženství sloužilo jako nástroj k posvěcení politické moci – například čínský císař vládl díky „mandátu nebes“. Zadruhé náboženství přicházelo do sporů se světskou mocí. Jedním takovým byl tzv. voj o investituru z roku 1077. Papež Řehoř VII. a císař Svaté říše římské Jindřich IV. se přeli o právo jmenovat biskupy. Dopadlo to tak, že se císař plahočil několik dnů napříč Evropou ve sněhové bouři, aby si u papeže vyprosil odpuštění.

Naproti tomu s polyteistickým náboženstvím se světská moc tolik do sporu nedostávala, ani od něj neodvozovala svou moc. A to proto, že polyteismus má sklony svou náboženskou moc decentralizovat[3]. Stoupenci se obvykle rozdělují do menších skupin, jelikož se nemohou shodnout, kteří bohové jsou nejdůležitější. Zato představitelé světské moci, králové či císaři, mají moc nad celou zemí. Monoteismus je sice vzácnější než polyteismus, ale z historického hlediska byl politicky mnohem úspěšnější. Ať už jako celek, nebo jako několik spojených frakcí dokázal častěji získat podporu, finance a ustanovit síť institucí, které k tomu potřeboval. Mezi těmito dvěma silami tak vznikl určitý druh svazku. Jsme toho svědky u křesťanství, islámu, judaismu a zoroastrismu, jež všechny svou náboženskou mocí posvěcují světskou.

Oproti tomu polyteismus, jehož malé skupiny mají své vlastní hierarchie, bude politickým silám čelit s většími obtížemi – spíše nezíská potřebnou podporu, finance a instituce. Na to bývá jeho moc až příliš rozdrobená. Nahlédněte, prosím, do poznámky pod čarou, kde uvádím významné výjimky. Místo toho měly jednotlivé skupiny tendence ovládat menší území nebo města. Například jak Athény, tak Sparta uznávaly celý řecký panteon, ale Athény si vyvolily Athénu a vyzdvihovaly moudrost, zatímco Sparta přisuzovala největší důležitost Apollónovi a Artemis a na prvním místě pro ně byl lov, poezie a lukostřelba[4].

[3] Toto je pouze obecné tvrzení a jako takové byste ho měli brát. Ačkoliv má polyteismus skutečně sklony k decentralizaci (proč vysvětlím za chvíli), známe tolik vlivných polyteistických představitelů, že to nemůžeme prohlásit za univerzální pravidlo. Třeba faraoni stvrzovali své právo na trůn odkazy na egyptský panteon – buď prohlašovali, že jsou reinkarnovaným bohem, nebo že mají alespoň boží požehnání. Ve starověkém Římě měl pontifex maximus zase nesmírně vlivnou (ačkoli ne zrovna politickou) pozici, zejména v nepřítomnosti světského vládce, pozn. aut.

[4] Ano, Áres pro ně byl určitě důležitý, ale vzpomínáte si, co jsme si říkali o tom, že nakonec vždycky nejvíc záleží na tom, co trápí obyčejného rolníka? Toho mnohem víc zajímali takový Apollón, bůh slunce a hudby, a Artemis, bohyně lovu, díky kterým měl co do žaludku, pozn. aut.

Náboženství a ekonomika

V Martinově *Písni ledu a ohně* plní víra v sedm[5] roli ekonomické záchranné sociální sítě. V této knižní sérii na to narážíme opakovaně, například formou Briennina pobytu v septu, činů Nejvyššího Vrabčáka a dalších. Tato role v ekonomice ukazuje, že si víra v sedm váží skromnosti a starosti o chudé, že odsuzuje marnotratnost a že má silný smysl pro spravedlnost.

V polyteismu mají lidé sklony rozdělovat se do skupin podle toho, jaké hodnoty a bohy považují za důležitější. Jak ovšem zapojit ony různé bohy a jejich filozofie do své společnosti? Můžete například ukázat jejich role v ekonomice. Příznivci boha války mohou mít na starost třeba domobranu, stoupenci boha spravedlnosti mohou plnit funkci soudu a bůh obchodu může půjčovat peníze těm, kteří je potřebují. Vraťme se ještě k víře v sedm. Sice se jedná formálně o monoteismus, ale pro nás je nyní podstatné, že každý ze sedmi aspektů božích hraje ve společnosti jinou roli. Válečníkovi synové brání víru a její stoupence a tiché sestry se pod záštitou Cizince starají o mrtvé, nemocné a umírající. Když polyteistické skupiny zapojíte do ekonomiky, ukážete, jaké hodnoty a přednosti který bůh představuje, aniž byste je museli výslovně jmenovat. Jedná se vlastně o velmi jednoduchou formu slavného spisovatelského moudra: nevysvětluj, ale předveď.

Narativní napětí a mythopoie

V roce 1931 složil J. R. R. Tolkien báseň pro svůj spisovatelský klub *The Inklings*, k jehož členům se řadil i další významný autor fantasy C. S. Lewis. Báseň nesla jméno „Mythopoeia“ a pojednávala o tvorbě mýtů neboli o tvorbě a psaní příběhů v rámci smyšlené mytologie. Tolkienova Středozemě stojí na mytologických základech, podobně jako například díla H. P. Lovecrafta. Tolik ke klasické mythopoii, v současnosti ovšem nabývá nového významu. Označuje příběhy, kde bohové svou moc získávají z uctívání, modliteb nebo pozornosti svých stoupenců a podle jejich intenzity mohou sílit či slábnout[6]. Prostě si představte, že se Zeus zhroutil, přibral a už ani nevstane z postele, a to jen proto, že mu lidé neobětovali dost ovcí. Tak přesně tohle je mythopoie. Ztělesněním této myšlenky je slavný román Neila Gaimana *Američtí bohové*, kde staří bohové jako Ódin a Loki umírají a noví bohové, jako třeba bůh internetu[7], jsou na vzestupu, protože v ně lidé věří víc. S monoteismem by takový příběh také fungoval, ale moc často na něj nenarazíme. To proto, že ve většině

[5] Kterou si místní kněží zřejmě pořídili ve vatikánském výprodeji, pozn. aut.
[6] O této definici jsem se dozvěděl z příběhů, které píše Michael Kirkbride pro herní sérii *Elder Scrolls*. Využívá ji zde geniálním způsobem a rozhodně jeho příběhy doporučuji každému, kdo se v něčem podobném vyžívá, pozn. aut.
[7] Internet: Jinak také známý jako bůh Hele-někde-jsem-četl-že, pozn. aut.

takových náboženství existuje vševědoucí, všemocná a všudypřítomná božská bytost. Pokud by ji šlo ohrozit, proč je jediným bohem?

Mythopoie bývá častým zdrojem konfliktu v příbězích, jejichž středobodem je polyteistické náboženství. V románu *Malí bohové* od Terryho Pratchetta se bohové snaží přimět své stoupence, aby podrývali další bohy z téhož panteonu. Získávají tím větší moc anebo tak vůbec zůstávají naživu. A potom, mají-li lidé strach, že jejich bůh umírá, bude jejich logickým krokem zjišťovat, jak získat víc stoupenců, obětí a modliteb? To začne být problém ve chvíli, kdy bůh války žije jen díky násilí. Pokud se život a smrt bohů řídí přízní jejich stoupenců, měl by autor myslet na to, jaký dopad to bude mít vztahy mezi skupinami, které z panteonu upřednostňují jiné bohy.

Dalším druhem mythopoie je taková, která bohy přímo ovlivňuje. Nejenže jim víra dává život, ale také se skutečně mění podle toho, v co jejich stoupenci věří. V knižní sérii *Bohové Olympu* Ricka Riordana se dvě skupiny přou o to, jací by bohové měli být. Bohové z toho prakticky zešílí a nemohou zasahovat, což má reálný dopad jak na příběh, tak na postavy v něm[8].

Náboženské motivy a modely

Při vytváření fiktivních světů máme přirozeně sklony k inspiraci skutečným světem, který známe a kterému rozumíme, jelikož chceme, aby působily realisticky. Naše polyteistické náboženství tak může snadno skončit jako nápodoba známého polyteismu, třeba řeckého, římského nebo norského. O struktuře jiných polyteistických náboženství toho navíc mnoho nevíme, protože se nedochovaly téměř žádné zmínky. Tato známá náboženství mají bezpočet společných motivů, ale mezi tři nejběžnější patří:

1. Mytologie pojímá celé generace
2. Tvoří je božské rodiny s manžely a manželkami, syny a dcerami atd.
3. Svým chováním se často velmi podobají lidem

To platí pro japonskou, norskou, chetitskou, řeckou, aztéckou i etruskou mytologii a mnoho, mnoho dalších. Tyto motivy nejsou samy o sobě problematické, ale chceme-li naše náboženství nějak odlišit, můžeme se inspirovat dalšími náboženskými modely, ať už panteismem, monoteismem, dualismem, animismem, šamanismem, uctíváním předků a dalšími. V *Kosmíru,* knižním univerzu Brandona Sandersona, nacházíme zajímavý mix monoteismu a polyteismu – původní bůh se zde rozdělil na šestnáct dalších. Každý z nich je

[8] Tato série má značně neuspokojivé finále, pozn. aut.

samostatný, ale zároveň tvoří část většího celku. V Tolkienově mytologii je Eru Ilúvatar monoteistický Jediný pravý Bůh, ale andělské bytosti zvané Valar tvoří rodinné panteony s manžely a manželkami, syny a dcerami, čímž připomínají polyteismus. Také se více podobají lidem, zatímco Eru Ilúvatar je mnohem abstraktnější. V lovecraftovských mýtech o Cthulhu se fascinujícím způsobem mísí šamanismus s polyteismem. Aby člověk mohl mluvit s bohy, musí se dostat do stavu šílenství, nebo mu jej kontakt s bohy přivodí. Knižní série *Dračí kopí* poutavě spojuje dualismus a polyteismus (či snad trinitarismus?). Není zde nejvyšší bůh, ale tři skupiny bohů – dobří, neutrální a zlí, kteří jsou spolu v neustálé rovnováze a konfliktu. Předtím než v irské mytologii převládl vliv Anglie, představovala zajímavou směsici polyteismu a dualismu: byly zde dvě skupiny božských bytostí: Tuatha Dé Danann, kteří byli spíše dobří a Fomoriané, kteří byli většinou bohové ničení.

Od nadlidských po nadpozemské

V některých panteonech se bohové mají za dokonalejší a lepší než lidé a opravdu tak působí. Jindy se setkáváme se skupinou nadpozemských a vzdálených duchů, kteří představují přírodní síly, jako je tomu ve filmu *Princezna Mononoke* a v seriálu *Avatar: Legenda o Aangovi*. Vaše polyteistické náboženství může být na jednom konci této škály nebo někde víc uprostřed. Možná že existují i takoví duchové, kteří za svůj životní úděl považují lidstvu sloužit.

Nezapomeňte, že pokud se budete známými polyteistickými náboženstvími inspirovat přehnaně, může to vaše působit neoriginálně. Vaši bohové budou jen náhražky Dia nebo Poseidona, i když jim přidělíte trochu jinou moc, jméno, pohlaví nebo vzhled. Když při tvorbě svého náboženství přihlédnete k tomu, jak na polyteismus nahlížel východ a západ a k tomu si vypůjčíte pár prvků z monoteismu, mysticismu, dualismu, šamanismu, animismu nebo uctíváním předků, určitě vynikne.

Vývoj postav

Ve fantasy se postavy často narodí ve společnosti, jejíž nedílnou součástí je dominantní náboženství. Má-li toto náboženství nějaká pravidla, jak bychom se měli chovat k druhým, většina postav by je měla mít hluboce vštípená. Jinak náboženství není skutečnou součástí společnosti. Na základě toho se může vývoj našich postav ubírat dvěma směry:

1. Jejich jednání je nějakým způsobem omezeno. Příkladem je Scar z mangy *Fullmetal Alchemist: Ocelový alchymista*. Jeho náboženství zapovídá alchymii, která je definována jako rozložení a opětovné složení hmoty. Musel tedy přijít na způsob, jak zákaz obejít – a to udělal tak, že hmotu pouze rozkládal, aniž by ji znovu složil. Z toho

ale vyplývá, že další postavy, které byly vychovány ve stejné společnosti, mohou uvažovat podobně. To už pro nás coby spisovatele nemusí být tak zajímavé, byť je důležité mít na paměti, že vysoký počet stoupenců nezaručuje, že morálka bude jednolitá – jako například v USA (nebo i v takové středověké Evropě).

2. Postavíme je do situace, kde budou nucené se rozhodnout. Přehodnotí své morální zásady, nebo se v nich naopak ještě víc utvrdí? Tím vzniká v příběhu napětí. Seriál *Daredevil* je toho plný. Matt Murdock ve své víře opakovaně čelí zkouškám, pochybuje o Bohu a snaží se nezabíjet – zásada, ke které se přimknul díky svému silnému náboženskému přesvědčení.

Pokud se postava neztotožňuje s hodnotami dominantního náboženství, měl by autor vysvětlit proč. Může jít jednoduše o touhu vzbouřit se, nechuť k náboženství anebo jednoduše nedostatek přesvědčení. Mnoho lidí v minulosti odmítlo náboženství právě z těchto důvodů, i když bylo zrovna na vrcholu.

Díky polyteismu se tomu ale můžeme zcela vyhnout. Různí bohové mají různé hodnoty, a tak si postavy mohou vybrat, kterého chtějí. Anebo pokud vaše náboženství nenařizuje, aby lidé jednali určitým způsobem, a spíše se soustředí na jiné věci, mohou postavy vyrůst obklopeny stejným náboženstvím, ale přesto budou jejich morální hodnoty úplně jiné.

Bohové neexistují

Nesmíme opomenout hypotetickou situaci: bohové ve vašem příběhu neexistují, ačkoliv tomu lidé věří. Je to pro spisovatele svým způsobem zajímavější alternativa – moc náboženství bude přímo závislá na psychologii vašich postav neboli na tom, co podle nich bohové dělají, říkají anebo za co je trestají. Pokud vám chybí objektivní srovnání, může být náboženství ve správných rukou velmi krutým, ale i požehnaným nástrojem. Nebo toto téma můžete nechat jako autor zastřené rouškou tajemství.

Shrnutí

1. Ačkoliv mnohá skutečná náboženství nabízí odpověď na otázky, jak vznikl svět, jak bychom se měli chovat jeden k druhému a co nás čeká po smrti, vaše fiktivní náboženství k tomu nic nezavazuje.
2. Stoupenci polyteismu mívají velmi rozmanitá náboženská přesvědčení, jelikož se dělí do skupin podle toho, které bohy považují za důležitější, a to z geografických, kulturních a ekonomických důvodů. Rozmanitost se také odvíjí od velikosti území, počtu stoupenců a stáří náboženství.

3. Polyteistická náboženství se obvykle umí lépe přizpůsobit a mají schopnost do sebe začlenit další náboženství, díky čemuž se dále vyvíjí.
4. Jedním z nejlepších způsobů, jak předvést, jak vaše náboženství funguje, je ukázat, jak ovlivňuje běžný život obyčejných lidí na kulturní úrovni.
5. Polyteistická náboženství nepřicházejí do sporu se světskou mocí tak často jako monoteistická náboženství (ačkoliv to neznamená, že nemohou), protože je jejich náboženská moc často decentralizovaná mezi několik skupin.
6. Když předvedete, jakou roli mají jednotlivé skupiny ve společnosti a zejména v ekonomice, můžete skvěle ukázat, jaké hodnoty a zásady obklopují kterého boha.
7. Pokud se život a smrt bohů řídí uctíváním, může jít o skvělý zdroj konfliktu v narativu, jak spolu jednotlivé skupiny soupeří nebo jak si škodí.
8. Při vytváření svého náboženství nemějte strach míchat různé náboženské modely a motivy. Když se budete inspirovat jen prvky známých náboženství, váš panteon může být ve výsledku fádní a neoriginální.

Seznam citací

MARTIN, George R. R. *Píseň ledu a ohně.* 2., opr. vyd. Přeložila Hana BŘEZÁKOVÁ. Praha: Talpress, 2011. ISBN 978-80-7197-412-3.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. 2. vyd. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2008. ISBN 978-80-00-03437-9.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár*. 3. vyd. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2016. ISBN 978-80-00-04509-2.

WEIS, Margaret. *Temný učedník*. Ostrava: Fantom Print, 2011. ISBN 978-80-7398-126-6.

SHAKESPEARE, William. *Macbeth*. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-354-2.

SANDERSON, Brandon. *Cesta králů: první kniha Archivu Bouřné záře*. Přeložila Milena Poláčková. Praha: Talpress, 2012. ISBN 978-80-7197-427-7.

2 Komentář

2.1 Analýza

Text nejprve zařadíme do funkčního stylu, budeme vycházet ze *Současné stylistiky* Marie Čechové a kol.[9] Originál budeme analyzovat na základě modelu Christiane Nordové[10], při určování jazykových funkcí se budeme řídit rozdělením Romana Jakobsona[11].

2.1.1 Fiktivní zadání

Jako fiktivní zadání jsme si zvolili nabídku překladu, a to konkrétně pro nakladatelství Grada. Toto nakladatelství vydává vedle beletrie i populárně naučnou literaturu. Mezi jejich publikace patří i několik cvičebnic tvůrčího psaní, zároveň však náš originál pokrývá oblasti, kterými se tyto knihy nezabývají (zejména aspekt výstavby fiktivních světů), a to vše na pozadí mnohých populárních fantastických děl. Proto se domníváme, že by nakladatelství mohla naše kniha zaujmout.

Na ukázku jsme přeložili dvě kapitoly, které pojímají dvě hlavní témata knihy – základy tvůrčího psaní a rady k tvorbě fiktivních světů. V úsecích se projevuje styl autorova výkladu – své poučky ilustruje na historických reáliích a na příkladech z fantastické literatury, čímž jsou podle nás vybrané úseky reprezentativní.

2.1.2 Stylistické zařazení textu

Podle *Současné stylistiky* (2008) jsme text zařadili do funkčního stylu odborného, konkrétně se jedná o styl populárně naučný. Hlavní funkcí tohoto stylu je funkce odborně sdělná[12]. Mezi rysy odborného textu patří používání termínů[13], které jsou zde v souladu se stylem populárně naučným[14] vysvětlovány, jelikož je text určen laickému čtenáři:

> „Chekhov's Gun is the principle that if something becomes consequential later in the story, then it should hold a foreshadowing presence earlier on; for example, a gun appearing on the wall in the first act when it is intended to be used in the third." [VT:3]

V textu se projevuje jev typický pro anglosaský svět – na rozdíl od českého odborného stylu, pro který jsou typické neosobní konstrukce, se zde autor nevyhne ani přímému obracení se na čtenáře či emocionálně zabarveným poznatkům[15]:

---

[9] ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ Marie a MINÁŘOVÁ Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
[10] NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 905183311.
[11] JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: Nakladatelství H & H. 1995, s. 74–105.
[12] Současná stylistika (2008, s. 208)
[13] Současná stylistika (2008, s. 218)
[14] Současná stylistika (2008, s. 224)
[15] Současná stylistika (2008, s. 211)

„Above all, I advise you to do further reading in worldbuilding your own religion.“ [VT:9]

„A clear and favourite example of mine is the opening scene in G.R.R. Martin's A Game of Thrones, where the Starks chance across a direwolf who died killing a stag—the two respective symbols of House Stark and House Baratheon.” [VT:4]

V odborném stylu se k základním slohovým útvarům řadí výkladový a úvahový[16], které jsou v tomto textu také ve velké míře zastoupeny. Jelikož se jedná o styl populárně naučný, objevuje se zde i postup vyprávěcí, díky kterému dochází k beletrizaci, která je pro tento styl typická[17]:

„In Rick Riordan's Heroes of Olympus series, two different groups with competing beliefs about what the gods should be like come into conflict. This renders the gods essentially mad and unable to intervene and has consequences for the story and people at hand.“ [VT:18]

2.1.3 Vnětextové faktory

2.1.3.1 Vysilatel a záměr vysilatele

Vysilatelem a autorem textu je Timothy Hickson. Narodil se v roce 1995 ve městě Christchurch na Novém Zélandu, kde dodnes žije. Na University of Canterbury vystudoval právo, anglickou literaturu a politickou filozofii. Svůj YouTube kanál s názvem *Hello Future Me* založil roku 2015, nyní, ke dni 5. 5. 2022, má přes 823 tisíc odběratelů a 120 miliónů zhlédnutí. Natáčí převážně videoeseje zabývající se technikami vyprávění a tvorbou fiktivních světů. Svůj výklad obvykle ilustruje na příkladech z děl současné anglosaské popkultury, často za využití ironie a humoru, což jeho videa činí atraktivními zejména pro mladou generaci.

Sám autor v úvodu knihy vysvětluje, že jeho cílem není stanovení pravidel psaní, ale spíše zamyšlení nad tím, jaké druhy příběhů jsou pro průměrné čtenáře atraktivní a proč.

2.1.3.2 Adresát

Adresátem textu jsou zájemci o tvůrčí psaní, a to zejména ti, kteří se zajímají o psaní fantastické literatury. Na rozdíl od běžných cvičebnic tvůrčího psaní se kniha věnuje i tomu, jak vytvořit vlastní svět a jeho mechaniky, a nastiňuje směry, kterými se příběh v takovém prostředí může ubírat. Zároveň vše činí na pozadí děl, která jsou adresátovi dobře známá a díky kterým může látku lépe pochopit. Kniha však může zaujmout i pouhé příznivce fantastické literatury, kteří se chtějí dozvědět o tom, jakých technik jejich oblíbení autoři využívají, a nahlédnout tak do zákulisí spisovatelské profese.

Zamýšleným příjemcem textu však byli především příznivci autorova YouTube kanálu[18].

---

[16] Současná stylistika (2008, s. 213)
[17] Současná stylistika (2008, s. 224)
[18] Z osobního rozhovoru s autorem knihy.

2.1.3.3 Médium, místo a čas

Kniha byla publikována patrně samonákladem prostřednictvím Amazonu 15. března 2019. Kromě elektronické verze lze zakoupit i tištěnou.

Jedná se o adaptace scénářů k videím na YouTube. Některé pasáže, zejména pokud autor žertuje, pravděpodobně fungovaly lépe, když byly proneseny nahlas – tón a intonace daly více vyniknout nadsázce ve sdělení:

> „Foreshadowing can be anywhere on a spectrum between Anakin saying, 'This Jedi training is really going to cost me an arm and a leg' to Quranic crypticism." [VT:4]

> „Whether it be a relationship breakdown, a mystery being solved, or Putin arriving with an army of bears." [VT:6]

Převodem do psané formy patrně utrpěla také koheze textu. V následujícím úseku například autor svůj příklad ilustruje na epizodě kresleného seriálu, vzápětí se však dostává k reálné historii. Intonační pauza či, vzhledem k tomu, že se jedná o videoesej, například ilustrační obrázek, by tento přechod učinily přirozenější:

> „Often, it is simply to do with what makes living in a certain landscape difficult. In the episode The Painted Lady, a small river village relies entirely on its fish supply from the Jang Hui river to survive, so they emphasise the Painted Lady, a fresh water river spirit who protects the river, over other spirits. Egypt is a largely dry and arid area, so during the time of the Egyptian pantheon, people revered Hapi, the god of the Nile who was responsible for the annual flooding that ensured a good harvest and a sufficient water supply." [VT:11]

2.1.3.4 Funkce textu

V textu už z podstaty odborného textu převládá funkce poznávací, cílem je předat čtenáři informace, zde konkrétně o postupech v tvůrčím psaní. Dále se v textu projevuje funkce fatická, například ve formě řečnických otázek:

> „And within these different sects, who is to say there are not different interpretations of the same god?" [VT:11

V textu narazíme i na funkci emotivní, například když nám autor sděluje svůj názor na vyvrcholení pentalogie Bohové Olympu [VT:24].

2.1.4 Vnitrotextové faktory

2.1.4.1 Téma a obsah

Kniha vznikla jako adaptace scénářů k videím pro kanál *Hello Future Me*. Autor zde představuje techniky tvůrčího psaní a výstavby fiktivních světů. Témata jsou rozmanitá, od prologů přes psaní antagonistů až po vzestup a pád impérií. Výklad se opírá o příklady z populární fantastické literatury, filmu i televize, mezi autorovy favority patří seriál *Avatar: Legenda o Aangovi*, ke kterému se opakovaně vrací.

Pro účel naší práce jsme si vybrali dvě kapitoly – *Part IV (Foreshadowing)* a *Part XII (Polytheistic religions)*.

Kapitola čtvrtá se zabývá předjímáním, technikou, která umožňuje autorovi „napovídat" příjemci budoucí děj či vzbuzovat očekávání. Výhoda této techniky spočívá v tom, že příjemce pak snáze uvěří dějovým zvratům, změnám tónu a dalším neočekávaným událostem, tedy že nepřijdou „z ničeho nic". Technik předjímání je mnoho, tato kapitola se však soustředí na šest z nich: předscéna, nestandardní popis, Čechovova zbraň, symbolismus, nestandardní chování a proroctví. U každé z nich je vysvětleno, v čem spočívá, jak vypadá a proč se používá. Na závěr autor mluví o výhodách předjímání obecně.

Kapitola dvanáctá hovoří o tvorbě polyteistického náboženství. V úvodu autor čtenáře upozorňuje, aby ke všem zobecněním, která v textu padnou, přistupoval s rezervou, jelikož v knize není prostor věnovat se tématu do takové hloubky, jaké by si zasloužilo. Kapitola se dělí se na dvanáct podkapitol (Náboženské přesvědčení, Rozdíly v náboženském přesvědčení, Jak se polyteistická náboženství šíří, Náboženství a kultura, Polyteismus a magické systémy, Náboženství a politika, Náboženství a ekonomika, Narativní napětí a mythopoie, Náboženské motivy a modely, Od nadlidských po nadpozemské, Vývoj postav, Bohové neexistují). Stejně jako ve čtvrté kapitole jsou témata vysvětlována na příkladech děl z žánru fantastiky. Nicméně jelikož polyteistická náboženství nejsou jen dílo fikce, autor se místy uchyluje i k příkladům z historie, zmiňuje například spor papeže Řehoře VII. a císaře Svaté říše římské Jindřicha IV., který vešel ve známost jako boj o investituru.

2.1.4.2 Presupozice

Text se významně opírá o informace ze současné anglosaské popkultury, nicméně k pochopení textu není nutné, aby čtenář znal každé dílo, které je v textu zmíněno. Autor se vždy snaží vysvětlit kontext úryvku a to, co na něm chce ilustrovat. Nejvýše může čtenáři uniknout autorův žert, pokud původní dílo nezná – například když autor fiktivní náboženství nelichotivě přirovnává ke skutečnému.

Co se terminologie týče, pojmy, se kterými autor pracuje a které považuje za důležité, čtenáři vysvětluje.

Okrajově se od čtenáře očekává všeobecný rozhled, autor se v textu odvolává například na Bibli nebo na řeckou mytologii:

> „If your young religion has values it believes in, like loving one's neighbour as yourself, has it yet figured out how to structure its authorities, and what powers or interpretation or spiritual gifts do those authorities have?" [VT:13]

„Be aware that relying too much on tropes we identify with major pantheons from our world can lead to fictional religious pantheons feeling unoriginal because the gods are just placeholder deities for Zeus or Poseidon, even if the exact powers, names, gender, or look of the gods differ a little.“ [VT:19]

U méně známých božstev však doplňuje kontext:

„Egypt is a largely dry and arid area, so during the time of the Egyptian pantheon, people revered Hapi, the god of the Nile who was responsible for the annual flooding that ensured a good harvest and a sufficient water supply.“ [VT:11]

2.1.4.3 Výstavba textu

Kniha se dělí na kapitoly a dále na podkapitoly. Na začátku kapitoly je uvedeno číslo kapitoly (např. „PART XII“ [VT:9]), následuje název, seznam děl, na která se autor odvolává, a samotný text. Ten se dále člení na menší podkapitoly. V závěru je uvedeno shrnutí, rozdělené do několika bodů.

V textu nalezneme poznámky pod čarou.

2.1.4.4 Lexikum

Slovní zásoba textů se dotýká především hlavních témat překládaných kapitol – předjímání a náboženství. Slovní zásoba z oblasti předjímání je specifičtější, ale také bývá vysvětlena:

„**Chekhov's Gun** is the principle that if something becomes consequential later in the story, then it should hold a foreshadowing presence earlier on; for example, a gun appearing on the wall in the first act when it is intended to be used in the third.“ [VT:3]

„**External symbols** are ones we use in real life, like the figure eight meaning infinity.“ [VT:4]

V kapitole XII se setkáváme s celou řadou výrazů z oblasti religionistiky:

„The problem with answering this question with any real certainty is that many polytheistic religions did not spread or they grew in societies with few written records of their **beliefs** and **practises**.“ [VT:13]

„However, even if they did not rely so heavily on **proselytisation**, polytheistic religions did spread.“ [VT:13]

Autor svůj výklad ilustruje na dílech fantastické literatury, nacházíme zde celé citované pasáže nebo se o nich pouze hovoří. Tak či onak zde narážíme na vlastní jména z těchto děl:

„A clear and favourite example of mine is the opening scene in G.R.R. Martin's A Game of Thrones, where the **Starks** chance across a **direwolf** who died killing a stag—the two respective symbols of **House Stark** and **House Baratheon**.“ [VT:4]

„This was partly his inspiration for the destruction of the **Witch-King** in The Return of the King.“ [VT:22]

Jelikož se jedná o fantastiku, nevyhneme se ani obecné slovní zásobě z tohoto žánru:

„**Channelling** or worshipping one god gives you certain types of magic.“ [VT:15]

„Fantasy worlds often have **magic systems**, and interconnecting this with the polytheistic religion is incredibly common.“ [VT:15]

Další oblastí vlastních jmen jsou ta z naší historie, jelikož zejména v kapitole o polyteistickém náboženství je možné příklady najít i ve skutečném světě:

„Firstly, religion has often been used to validate political authorities like the Chinese Emperor ruling via the **Mandate of Heaven**.“ [VT:15]

„Secondly, religion often comes into conflict with political authorities, such as during the **Investiture Controversy** in 1077, where **Pope Gregory VII** and **Holy Roman Emperor Henry VI** went head to head over the right to appoint bishops.“ [VT:15]

2.1.4.5 Syntax

Pro text jsou typická dlouhá souvětí, obvykle o dvou až třech větách:

„If there are already a large number of gods, especially if that number has changed over time, then it may be natural for its followers to let people add their own gods.” [VT:14]

„Because of this, a certain unity is struck between the two powers, as it was in Christianity, Islam, Judaism, and Zoroastrianism, where the religious power validates the secular powers. “ [VT:16]

V textu nacházíme i nerestriktivní přístavky:

„In Joss Whedon’s Avengers: Age of Ultron, Tony Stark uses the phrase, “Peace in our Time” to describe his latest invention, Ultron—**an artificial intelligence capable of policing the whole planet and defending humanity from threats**.“ [VT:1]

„In this game, they have to fight the Demogorgon, **an incredibly powerful monster from another dimension**.“ [VT:2]

S delšími souvětími je spojené i autorovo využívání syntaktického paralelismu, neboli opakované použití podobné syntaktické konstrukce[19] k vytvoření důrazu:

„That is what they believe to be the action of the gods, what they believe the gods are saying, what they believe the gods are punishing them for.“ [VT:20]

„Pre-scenes are **often used to make** tonal shifts **believable**, irregular action is **often used to make** the reveal of the murderer **believable**, symbolism is **often used to make** climaxes at the end of an act **believable**, and irregular descriptions of an object are **often used to make** how a character solves a problem with that object later on **believable** (often coupled with Chekhov’s Gun).“ [VT:7]

V textu narážíme i na vsuvky:

„Religion is not limited to these three questions, and limiting yours to them can, **but will not certainly**, make it feel cut-and-paste, as if you as the author are filling in blanks on a form.“ [VT:10]

„Polytheistic religions tend not to compete with regional powers as much as monotheistic religions **(though this is not to say they cannot)** because they often have a decentralised religious power with multiple groups.“ [VT:21]

2.1.4.6 Suprasegmentální prvky

V textu je výrazné užití kurzívy. Jsou jí zvýrazněny názvy děl, a to jak v textu, tak v seznamu děl na počátku kapitoly. Dále autor používá kurzívu u slov, které si přeje rematizovat. (*This does not necessarily mean they* **will** *have, but there is a greater chance for it.* [VT:13]). Kurzíva se také objevuje u menších nadpisů [VT:5], naproti tomu hlavní podnadpisy jsou podtržené [VT:5]. Vyjma úvodního jsou jednotlivé odstavce odsazeny, u číselných seznamů je odsazení výraznější [VT:4].

---

[19] ČMEJRKOVÁ, Světla, HOFFMANNOVÁ Jana a HAVLOVÁ Eva. *Užívání a prožívání jazyka: k 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum, 2010, s. 291–292, ISBN 978-80-246-1756-5.

2.2 Překladatelské problémy

2.2.1 Metoda překladu

Hlavním cílem našeho překladu bylo především převedení hlavních funkcí textu, tou v tomto případě byla funkce referenční. Zároveň jsme se snažili vytvořit překlad iluzionistický v tom smyslu, že se vyhýbáme přejímání terminologie, která nemá český ekvivalent – používání anglických výrazů v textu by podle nás čtenáře příliš rušilo a text by byl navíc příliš nominální. Ze stejného důvodu jsme zvolili českou transkripci čínštiny.

První ze dvou překládaných kapitol obsahuje úryvky z děl fantastické a vědecko-fantastické literatury, televize a filmu. Tam, kde je to možné, jsme se rozhodli použít již existující překlad, zejména s ohledem na předpoklad, že potenciální čeští čtenáři jej nejspíš znají a jsou na něj zvyklí. To se týká i překladu vlastních jmen. V úvodu čtenáře informujeme, že seznam citovaných děl společně s autory naleznou na konci překladu. Jestliže dílo český překlad nemá, přeložili jsme úryvek sami a název díla jsme uvedli v originálu.

V překladu se také vyskytuje terminologie z oblasti tvůrčího psaní a religionistiky. Více se jim věnujeme níže.

Překladatelské problémy jsme si rozdělili do tří skupin: lexikální, syntaktické a pragmatické. Vzhledem k jejich počtu vybíráme jen některé příklady. Při jejich řešení jsme vycházeli především z *Umění překladu*[20] Jiřího Levého.

2.2.2 Rovina lexikální

2.2.2.1 Termíny

Odborná terminologie se dle Levého řadí k jedné z mála oblastí, kde lze hovořit o jednoznačném ekvivalentu[21]. Bohužel česká terminologie tvůrčího psaní není natolik ustálená, abychom jednoznačné ekvivalenty vždy našli, často je vůbec nemá. Text jsme se pokusili konzultovat s vyučujícími z Akademie múzických umění v Praze, ovšem bez úspěchu. Při hledání ekvivalentů jsme se ale rozhodli obrátit na jednu z jejich publikací – *Scénáře pro 21. století* od Lindy Aronsonové[22]. Z této přejímáme překlad pro ústřední téma jedné z překládaných kapitol: *foreshadowing – předjímání*. V českých textech je možné na výraz *foreshadowing* narazit i v nepřeložené podobě (například v diplomové práci Davida

[20] LEVÝ, Jiří. *Umění překladu.* 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
[21] Umění překladu (2012, s. 106)
[22] ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století.* Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2.

Zeleného[23]), my jsme se však rozhodli výraz přeložit jednak z důvodů uvedených v metodě překladu a jednak kvůli existenci slovesa *předjímat*, díky které jsme se vyhnuli nadměrné nominálnosti překladu a celkově tak dosáhli větší plynulosti.

Pro další termíny jsme české ekvivalenty nenašli, a tak bylo třeba je řešit individuálně. Výraz *worldbuilding* jsme se rozhodli řešit buďto nivelizací nebo opisem:

> „However, I have endeavoured to remain neutral and factual. Above all, I advise you to do further reading in **worldbuilding** your own religion." [VT:9]
>
> „Především vám však doporučuji, abyste se při **tvorbě** vlastního náboženství obrátili na další literaturu." [CT:16]
>
> „It is unlikely that all of the religion's adherents will agree on what these beliefs are, whether they answer the aforementioned questions or not—and this can play a critical role in **worldbuilding**." [VT:11]
>
> „Stoupenci jednoho náboženství se jen málokdy shodnou na svých náboženských přesvědčeních – ať už odpovídají na výše zmíněné otázky či nikoli. Toto může být při **tvorbě vašeho fiktivního světa** zásadní." [CT:17]

Pro termíny *pre-scene, irregular description* a *irregular action* jsme se rozhodli vytvořit vlastní novotvary. Při první zmínce uvádíme v závorce originál:

> „Předjímat lze mnoha způsoby a my se budeme soustředit na šest nejběžnějších: předscéna (pre-scene), nestandardní popis (irregular description), Čechovova zbraň, symbolismus, nestandardní chování (irregular action) a proroctví." [CT:9]

Bohužel jsme tímto narušili iluzi překladu, domníváme se však, že vzhledem k tomu, že se jedná jen o jedno místo, je to vhodný kompromis mezi tím, aby byl překlad iluzionistický a abychom čtenáři dali možnost dohledat si více informací na toto téma v anglické literatuře. Problémem se ukázalo být také spojení *fantastical literature*:

> „Even so, there are good examples littered through fantastical literature, such as in Shakespeare's Macbeth." [VT:4]

Shakespearova *Macbetha* si jen málo lidí představí jako typického zástupce fantastické literatury, nicméně se mu nedají upřít fantastické prvky. České odborné literatuře však tato široká definice fantastické literatury není cizí, jak vidíme na následujícím úryvku z *Labyrintu literatury 4* od Dušana Karpatského, a proto jsme zvolili přímý překlad: „*Fantastické tj. smíšené prvky se vyskytují v literatuře od nepaměti; najdeme je v mýtech i v pohádkách, u Homéra, v apokalypsách i v středověkých legendách - v nich ovšem fantastický prvek vychází z celkového mytologického nebo náboženského pohledu na svět. Individuální fantazie se literárně uplatňuje až od renesance a ubírá se zhruba dvěma směry: jednak nastavuje křivé zrcadlo stávajícímu světu (jako to činili třeba Cervantes, Rabelais ve svých románech, Swift nebo Cyrano de Bergerac v imaginárních cestopisech, či Gogol nebo E.T.A. Hoffamann v groteskách a*

[23] ZELENÝ, David. *Naratologický rozbor Červené země Jaroslava Bednáře* [online]. Brno, 2014 [cit. 2022-05-07]. Dostupné z: https://theses.cz/id/28m0va/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jan Tlustý, Ph.D.

satirických novelách), jednak sní o rozumně uspořádaném světě v budoucnu v tzv. utopiích. Do fantastické literatury patří ovšem také leccos z literatury dobrodružné, tzv. černý či gotický román a další horory, romaneta J. Arbesa, snové fantazie surrealismu i vědecká fantastika neboli science fiction.[24]“

Druhá překládaná kapitola se zabývá polyteistickými náboženstvími a přirozeně se zde vyskytuje mnoho termínů z oblasti religionistiky. Vhodnost ekvivalentů jsme konzultovali s Mgr. Janem Kozákem, Ph.D., z katedry religionistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Na jeho radu se například vyhýbáme výrazům jako „věřící“ či „víra“ jelikož mají v češtině až příliš silné křesťanské (potažmo monoteistické) konotace. V překladu nivelizujeme a volíme neutrálnější výrazy „stoupenci“ a „přesvědčení“.

Z religionistické terminologie se v textu objevuje také proselytismus:

> „**Proselytisation** is a relatively new trend in religion that really only took root in Judeo-Christian religions (…).“ [VT:13]

Česky *proselytismus* vyjadřuje činnost, která má za cíl získat nové stoupence, například věřící. Jelikož toto slovo nepovažujeme za běžnou součást slovní zásoby předpokládaného příjemce překladu, rozhodli jsme se jej vysvětlit vnitřní vysvětlivkou. Zároveň jsme se tak vyhnuli případnému zmatení, které by mohlo nastat v případě, kdy by čtenář termín neznal – z kontextu není okamžitě jasné, zda autor pokračuje v dosavadním tématu či začíná nové:

> „**Proselytismus neboli cílené získávání nových věřících**, je relativně nový náboženský trend, který se reálně uchytil jen u židovsko-křesťanských náboženství.“ [CT:20]

2.2.2.2 Jednotlivé lexikální problémy

Man

V poznámce pod čarou na straně [VT:22] se objevuje následující pasáž:

> „Though, it should be noted that many regard the revelation that Macbeth is to be killed by a man born of cesarean as markedly underwhelming. (…) The Witch-King faced a similar prophecy about his death, and so Tolkien thought it more fitting to have him killed by a hobbit, not fully a ‘man’ in the sense it is often used—the race of Men—and a woman, Eowyn, not a ‘man’ in the sense often used—male.“

V češtině tento dvojsmysl bohužel zaniká, jelikož se slovo *muž* v tomto významu nepoužívá. Český překlad *Návratu krále* nám nepomohl, dvojí význam se do překladu výše zmíněného proroctví nepromítl: „*Nepronásleduj ho! Nevrátí se do této země. Jeho konec je ještě daleko a nepadne rukou muže.*“[25]. Problém jsme se rozhodli řešit poznámkou pod čarou.

Jelikož jsme nechtěli spojovat autorovu poznámku s vlastní, vysvětlení jsme zkrátili a vložili do něj odkaz na novou poznámku pod čarou. V té už jako překladatel vysvětlujeme, v čem spočívá důmyslnost tohoto proroctví:

---

[24] KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury.* 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008, s. 139, 140.
[25] TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů. Návrat krále.* 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 299. ISBN 80-204-0373-6.

> Zde by bylo namístě poznamenat, že mnozí nepovažují odhalení, že se Macbethův vrah narodil císařským řezem, za něco převratného. J. R. R. Tolkien se k nim také řadil. Částečně se tím inspiroval, když psal o zkáze černokněžného krále Angmaru v Návratu krále. Jeho smrt opřádalo podobné proroctví a Tolkien se rozhodl, že mnohem příhodnější bude, když jej společně zabijí žena a hobit*. Také ho příliš nenadchlo Shakespearovo vysvětlení proroctví „Nikdo tě neporazí do těch dob, než Birnamský les dá se na pochod na Dunsinan." z téže hry. Cítil se být podveden, že nakonec šlo jen o vojáky nesoucí větve. A tak se zrodil Poslední pochod Entů na Železný pas, pozn. aut.
>
> * Autor odkazuje na Tolkienovu slovní hříčku, která se bohužel do českého překladu nedostala. V originále se v proroctví praví: „(…) not by hand of a man he will fall", tedy že nepadne rukou muže. Anglické slovo man může však kromě muž, znamenat také člověk. Proto černokněžný král padne díky společnému úsilí ženy Éowyn a hobita Smíška, pozn. překl. [CT:12]

Dungeons and Dragons

Ačkoliv je na českém herním trhu k dostání hra s podobným názvem – Dračí doupě – nejedná se o jeho český překlad, nýbrž o hru, která se *Dungeons and Dragons* inspirovala a má jiná pravidla[26]. Známé jsou u nás obě, a proto jsme zvolili původní název.

Discount Catholicism

> „In G.R.R. Martin's A Song of Ice and Fire series, the Faith of the Seven[5] plays the role of the social safety net in the economy.
>
> [5] Otherwise known as **discount Catholicism**." [VT:16, 24]

Tento slangový výraz se ještě do klasických slovníků nedostal, obracíme se tedy *na Urban Dictionary*[27], uživatelsky tvořený online slovník anglického slangu. Uživateli nejkladněji hodnocená definice udává, že slovo *discount* znamená „*A state of low quality. Used to describe an item, situation or place of low quality nature*."[28]

Autor zde má podle nás tedy na mysli, že víra v sedm je horší nápodobou katolicismu. Důležité bylo však zachovat v poznámce ironii a vtip, proto jsme se rozhodli pro kompenzaci:

> V G. R. R. Martinově Písni ledu a ohně plní Víra v sedm[4] roli ekonomické záchranné sociální sítě
>
> [4] Kterou si místní kněží zřejmě pořídili ve vatikánském výprodeji, pozn. aut. [CT:23]

Spider-Boss

> „In Toby Fox's game Undertale, you can buy food from a spider bake sale and use that later on to get out of a fight with the **Spider-Boss**, Muffet." [VT:3]

---

[26] *Před 45 lety vznikly hry na hrdiny. Světu daly Dračí doupě, Kingdom Come i Hru o trůny*. ČT24 — Česká televize. [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2720579-pred-45-vznikly-hry-na-hrdiny-svetu-daly-draci-doupe-kingdom-come-i-hru-o-truny

[27] Přispěvatelé Wikipedie, Urban Dictionary [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2021, Datum poslední revize 23. 07. 2021, 07:21 UTC, [citováno 7. 05. 2022] <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Urban_Dictionary&oldid=20227371>

[28] Urban Dictionary: discount. Urban Dictionary, August 1: poopting [online]. Copyright © 1999 [cit. 02.08.2021]. Dostupné z: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=discount

V počítačových hrách je *boss* výraz používaný pro významnější nepřátelskou jednotku, kterou ovládá počítač.[29] Tento výraz se v českém herním prostředí nepřekládá,[30,31] čímž jsme se řídili i my. Gender Muffet se v překladu neprojevil, čeština používá pro mužský i ženský rod stejný výraz[32], proto jsme ji nenazvali například *bossyně*.

Jelikož se boss jmenuje pouze Muffet, můžeme předpokládat, že *Spider* specifikuje, o jaký druh bosse se jedná. Naši domněnku dále podporuje fakt, že má tento boss podobu antropomorfní pavoučí nestvůry.

> „Ve hře Undertale od Tobyho Foxe je možné si v pavoučím stánku zakoupit jídlo, a později ho využít k tomu, abyste se vyhnuli boji s pavoučím bossem Muffet.“ [CT:11]

An arm and a leg

> „Foreshadowing can be anywhere on a spectrum between Anakin saying, ‘**This Jedi training is really going to cost me an arm and a leg**’ to Quranic crypticism.“ [VT:4]

Idiom „*to cost an arm and a leg*“ znamená, že je něco extrémně drahé[33]. Jedná se o žert, tato věta v sérii nikdy nezazní[34] [35] [36]. Autor se však snaží předvést, jak by mohl vypadat extrémní případ zjevného předjímání – Anakin totiž ve filmech skutečně o ruku a o nohu přijde, a nestalo by se mu to, kdyby se nestal rytířem Jedi.

Idiomu by bylo významově nejbližší české rčení „nechat si koleno vrtat“, to nám ovšem z úst mladého Anakina znělo poněkud nepřirozeně, navíc se ve filmu nic takového nestane. Rozhodli jsme se od přesného významu idiomu odpoutat a řešili jej kompenzací:

> „Na jednom konci najdeme Anakina, jak prohlašuje „**Za senátora Palpatina bych dal ruku do ohně**,“ a na druhém tajuplné verše koránu, o jejichž významu se dodnes vedou spory.“ [CT:11]

Zachováváme stejný vzorec jako originál: máme idiom, který svým zněním ironicky předjímá události filmu – kdyby Anakin slepě nedůvěřoval senátoru Palpatinovi, nebyl by se dostal do situace, kdy by spadl do lávového jezera (kde přišel o končetiny, takže se nám podařilo zachovat alespoň částečně jednu z událostí, na kterou autor původně odkazuje).

---

[29] BURT, Andy. "No More Heroes: The Killer Boss Guide". *GamePro*. **235**, s. 66.
[30] “Necromunda: Hired Gun – horší Doom ve světě Warhammeru“. *Doupě.cz – Počítačové hry, recenze a novinky* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://doupe.zive.cz/clanek/necromunda-hired-gun--horsi-doom-ve-svete-warhammeru--recenze
[31] „RECENZE: Hra Death’s Door se smrťákem v hlavní roli příjemně překvapila“ [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hry/recenze/deaths-door-recenze.A210725_151817_bw-pc-recenze_oma
[32] Undyne | *Undertale (Czech) Wiki* [online]. Dostupné z: https://undertale-czech.fandom.com/wiki/Undyne
[33] COST AN ARM AND A LEG/A SMALL FORTUNE. *Cambridge Dictionary* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cost-an-arm-and-a-leg-a-small-fortune
[34] Star Wars: Episode I – The Phantom Menace, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 1999.
[35] Star Wars: Episode II – Attack of The Clones, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 2002.
[36] Star Wars: Episode III – Revenge of the Sith, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 2005.

Quranic crypticism

> „Foreshadowing can be anywhere on a spectrum between Anakin saying, 'This Jedi training is really going to cost me an arm and a leg' to **Quranic crypticism**." [VT:4]

Crypticism je podle *Urban Dictionary* definován jako „*the art of referring to events or feelings cryptically*[37]". „*Cryptic*" je pak podle Cambridge Dictionary definováno jako „*mysterious and difficult to understand*[38]". Jako metodu překladu jsme zvolili opis, ve kterém se snažíme reflektovat obě složky významu – tajemnost i obtížné porozumění:

> „Na jednom konci najdeme Anakina, jak prohlašuje „Za senátora Palpatina bych dal ruku do ohně," a na druhém tajuplné verše koránu, o jejichž významu se dodnes vedou spory." [CT:11]

Souvětí zároveň působí vyváženěji, protože jsou protipóly škály předjímání popsány přibližně stejným počtem slov.

Bless you

> „For example, we say 'bless you' when someone sneezes, a remnant of religious practises from the past that have little practical value now, but we say it anyway." [VT:14]

Pro překlad tohoto výrazu jsme oslovili PhDr. Jaroslava Otčenáška, vedoucího katedry Jihoslovanských a balkánských studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, jelikož v rámci své katedry alespoň dříve vyučoval volitelný předmět folkloristika. Potvrdil nám, že *pozdrav pánbůh* je v tomto kontextu vhodnou substitucí, jelikož se, stejně jako u *bless you*, jedná o pozůstatek náboženské praktiky, který je dnes již desémantizovaný.

2.2.3 Rovina syntaktická

V textu byla patrná vysoká nominálnost, přistoupili jsme k verbalizaci:

> „An author can simultaneously demonstrate the diversity of gods and the diversity of culture within a people group **by showing** how different groups interpret the gods." [VT:12]

> „Autor může současně předvést rozmanitost božstev a kultury tak, že ukáže, jak si jednotlivé skupiny v dané kultuře bohy vykládají." [CT:19]

Autor často používá kurzívu jako rematizátor, v překladu jsme toto řešili přesunutím rématu na konec věty případně přidáním intenzifikátoru:

> "Perhaps there are even spirits who consider themselves to exist in **service** to humanity." [VT:19]

> „Možná že existují i takoví duchové, kteří za svůj životní úděl považují lidstvu **sloužit**." [CT:25]

V některých souvětích bylo potřeba informace přeskupit kvůli vysoké kondenzovanosti:

> „A clear and favourite example of mine is the opening scene in G.R.R. Martin's A Game of Thrones, where the Starks chance across a direwolf who died killing a stag—the two respective symbols of House Stark and House Baratheon. The mutual death is a symbol that causes the reader to anticipate a coming

[37] Crypticism. *Urban Dictionary* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=crypticism
[38] Cryptic. *Cambridge Dictionary* [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cryptic

war that would not just engulf both houses, but result in the death of nearly all of House Stark and most of House Baratheon.“ [VT:4]

„ Krásně to lze vidět na mém oblíbeném příkladu – úvodní scéně G. R. R. Martinova románu Hra o trůny. Starkovi zde narazí na zlovlka, který uhynul při rdoušení jelena. Jelikož se jedná o symboly rodu Starků a Baratheonů, čtenáři se dovtípí, že tato vzájemná smrt symbolizuje nadcházející válku, která nejenže zcela pohltí tyto dva rody, ale také zapříčiní smrt téměř všech Starků a většiny Baratheonů.“ [CT:11]

Rovněž jsme se snažili vyhnout nepřirozeně dlouhým souvětím, a proto jsme je vhodně rozdělovali:

„Some pantheons feature deities who consider themselves and actually appear to be superior and distinctly above humans, while others feature a collection of otherworldly and distant spirits that fulfill roles in the natural world, like in Princess Mononoke and Avatar: The Last Airbender.“ [VT:19]

„V některých panteonech se bohové mají za dokonalejší a lepší než lidé a opravdu tak působí. Jindy se setkáváme se skupinou nadpozemských a vzdálených duchů, kteří představují přírodní síly, jako je tomu ve filmu *Princezna Mononoke* a v seriálu *Avatar: Legenda o Aangovi*.“ [CT:25]

Nominálnost textu jsme záměrně zvyšovali jen zřídka:

„Foreshadowing guides the reader’s experience.“ [VT:6]

„Předjímání je čtenářovým průvodcem.“ [CT:14]

V některých větách jsme museli změnit pořadí členů vícenásobného větného členu, aby se blízko sebe nenacházely dvě spojky *a*:

„In Avatar: The Last Airbender, the Water Tribes reveres the Moon and Ocean Spirits who gave them waterbending and embody **the values of balance, yin and yang, and cooperation**, which are important in their religious philosophy.“ [VT:12]

„V seriálu *Avatar: Legenda o Aangovi* uctívají vodní kmeny duchy Měsíce a Oceánu, kteří jim dali schopnost ovládat vodu. Zároveň je považují za symboly rovnováhy, spolupráce, jinu a jangu, které jsou důležité pro jejich náboženskou filozofii.“ [CT:19]

Místy jsme přistoupili i k posílení koheze a koherence textu:

“To continue with the Faith of the Seven example, which is **technically** monotheistic, we see the seven different aspects playing different roles in society.” [VT:17]

„Vraťme se ještě k víře v sedm. Sice se jedná formálně o monoteismus, ale **pro nás je nyní podstatné**, že každý ze sedmi aspektů božích hraje ve společnosti jinou roli.” [CT:23]

2.2.4 Rovina pragmatická

Intertextovost

Intertextovost je stavebním kamenem této knihy. Autor se neustále odvolává na jiná díla, na kterých vysvětluje zásady tvůrčího psaní a tvorby světů.

Na počátku každé kapitoly je uveden seznam děl:

“Avengers: Age of Ultron by Joss Whedon

Stranger Things by the Duffer Brothers

Harry Potter and the Philosopher’s Stone by J.K. Rowling

Save the Cat by Blake Snyder

Undertale by Toby Fox

A Game of Thrones by G.R.R. Martin

The Old Man and the Sea by Ernest Hemingway

Macbeth by William Shakespeare

The Lord of the Rings by J.R.R. Tolkien

Avatar: The Last Airbender by Michael DiMartino and Bryan Konietzko

The Dark Knight directed by Christopher Nolan and written by Christopher and Jonathan Nolan

Harry Potter and the Goblet of Fire by J.K. Rowling" [VT:1]

Jak už jsme zmínili v části věnované metodě překladu, názvy děl, která byla přeložena do češtiny, uvádíme pod jejich českým názvem. V souladu s českým územ[39] ženská jména přechylujeme.

Zároveň jsme byli postaveni před problém, jak si poradit s předložkou *by*. Za běžných okolností bychom využili některé z českých předložek a jméno vyskloňovali – v důsledku toho by se však seznam znepřehlednil. Z tohoto důvodu v českém překladu mezi název díla a jméno autora, které ponecháváme v prvním pádu, pouze vkládáme pomlčku, čímž naznačujeme autorství.

Položka *The Dark Knight* je specifická tím, že u autorů rozlišuje, kterou složku díla měli na starosti, v překladu jsme opět kvůli přehlednosti jejich profese uvedli do závorek.

Ačkoliv není znalost děl pro pochopení textu tolik důležitá, rozhodli jsme se, že by bylo vhodné v textu alespoň uvést, o jaký druh díla se jedná, tedy jestli o román, film, či televizní seriál. Nejprve jsme druhy děl uváděli hned v úvodním výčtu – to se ovšem ukázalo být nepraktické z hlediska grafické úpravy textu, seznam působil nepřehledně. Rozhodli jsme se tedy druh díla uvádět v textu při první zmínce ve formě vnitřní vysvětlivky:

„Krásně to lze vidět na mém oblíbeném příkladu – úvodní scéně G. R. R. Martinova románu Hra o trůny." [CT:11]

„Když není pochyb o tom, že bohové existují, a navíc jsou s lidmi v kontaktu, je normální, aby magie přicházela od nich, jako je tomu v knižní trilogii Elénium od Davida Eddingse." [CT:21]

2.2.4.1 Chyby v originálu

Ačkoliv tiráž udává, že text prošel korekturou, některé chyby se dostaly i do finální verze. Snad toto můžeme přisuzovat faktu, že text vyšel samonákladem a tudíž mu patrně chybí kvalitní redakce. V textu nacházíme také chyby faktického charakteru. Řešili jsme je následovně.

Seznam děl v Části XII

Tak jako v každé kapitole je i v této na počátku uveden seznam děl, na která se autor ve svém výkladu na dané téma odvolává:

"*The A Song of Ice and Fire* series by G.R.R. Martin

[39] *JTP - Přechylování v překladech ze stylistického hlediska.* JTP - Úvod [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: http://dev.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/Prechylovani-v-prekladech-ze-stylistickeho-hledisk

Avatar: The Last Airbender by Michael DiMartino and Bryan Konietzko

The Dragonlance series by Margaret Weis and Tracy Hickman

The Way of Kings by Brandon Sanderson

American Gods by Neil Gaiman

Small Gods by Terry Pratchett

The Heroes of Olympus series by Rick Riordan

The Elder Scrolls series *by Bethesda*

Mythopoeia by J.R.R. Tolkien

*Supernatura*l by Eric Kripke

Elenium by David Eddings

Princess Mononoke by Hayao Miyazaki

Fullmetal Alchemist by Hiromu Arakawa

Cthulu mythology

The Goblin Emperor" [VT:9]

Na první pohled si můžeme všimnout první chyby – každé zmíněné dílo uvádí také autora, kromě posledních dvou. Ačkoliv je Cthulhu známý i z jiných děl než z Lovecraftových románů, vždy se jedná o adaptaci či referenci[40], a proto jsme považovali za vhodné zde Lovecrafta uvést.

Autorkou fantasy románu *The Goblin Emperor* je americká spisovatelka Sarah Monette (knihu ovšem vydala pod pseudonym Katherine Addison)[41]. Chybějící autor však není jediný problém, na který zde narážíme. Román není v celé kapitole ani jednou zmíněn, dokonce ani v poznámkách pod čarou (což je případ například *The Elder Scrolls* od studia Bethesda [VT:24]). Proto jsme se rozhodli tuto položku v překladu vynechat.

Záměna postav

> „Otherwise, characters irrationally worrying or joking about something happening, like in Avatar: The Last Airbender where **Sokka** hopes the Spirits will unleash a "…crazy amazing spirit attack on the Fire Nation"." [VT:5]

Při hledání českého překladu této repliky jsme zjistili, že tuto větu v dílu *Obléhání Severu, 1. část* nepronáší Sokka, který ve scéně ani není přítomen, ale Aang. Naši domněnku potvrdil původní dabing epizody. V překladu jsme tak chybu opravili a uvedli správného mluvčího.

[40] Přispěvatelé Wikipedie. *Cthulhu* [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, c2021. Datum poslední revize 4. 5. 2022. [citováno 07.05.2022] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Cthulhu&oldid=19994143

[41] Přispěvatelé Wikipedie. *The Goblin Emperor* [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, c2021. Datum poslední revize 23. 11. 2021 [citováno 07. 05. 2022].

Proselytismus

> "Proselytisation is a relatively new trend in religion that really only took root in **Judeo-Christian** religions, but because they now dominate the entire world, it is an easy but fallacious thing to assume that when looking at how religion spreads, it should be through a **Judeo-Christian** lens." [VT:13]

Doktor Kozák nás upozornil na to, že ačkoliv autor tvrdí, že proselytismus je jev židovsko-křesťanských náboženství, judaismus jej ve skutečnosti nepraktikuje. Autor zde má patrně na mysli křesťanství a islám, které do této skupiny také patří[42], nicméně i tak je název mírně zavádějící.

Museli jsme se tedy rozhodnout, zda chybu opravit, či nikoli. Jelikož se jedná o výrazný zásah do textu a nemůžeme dokázat, že se jedná o pouhou nepozornost či jednoduše vyvratitelnou chybu (na rozdíl od předchozích případů), rozhodli jsme se ji zachovat.

> „Proselytismus neboli cílené získávání nových věřících je relativně nový náboženský trend, který se reálně uchytil jen u židovsko-křesťanských náboženství. Jelikož nyní dominují světu, je snadné dojít k závěru, že jejich způsob šíření náboženství je ten správný. Není to však pravda." [CT:20]

Neville Chamberlain

> „In Joss Whedon's Avengers: Age of Ultron, Tony Stark uses the phrase, "**Peace in our Time**" to describe his latest invention, Ultron—an artificial intelligence capable of policing the whole planet and defending humanity from threats. This phrase is a reference to Neville Chamberlain's words in 1938, after striking a deal with Adolf Hitler and Nazi Germany, that he had achieved "**Peace in Our Time**."" [VT:1]

Správné znění tohoto citátu není „Peace **in** our time", nýbrž „Peace **for** our time"[43]. To začalo v překladu představovat problém ve chvíli, kdy jsme se pro překlad citátu z *Avengers: Age of Ultron* rozhodli použít překlad z dabingu „*Mír už za nás"*[44]. Chamberlainův citát, který překládají česká média jako „mír pro naši dobu"[45,46], tak vedle volnějšího překladu z dabingu nepůsobil, že se jedná o přímý odkaz. Začali jsme se tedy zabývat myšlenkou uvést do závorek anglické originály, aby byla paralela jasná, nicméně se ukázalo, že citát samotný je ve filmu uveden chybně[47]. Britský historik Nicholas Hagger ve své knize *Peace for Our Time* uvádí, že tento rozšířený omyl zřejmě vznikl díky podobnosti citátu s veršem z *Book of Common Prayers* („*Give peace in our time, O Lord*"). Tento chybný citát se dostal i do názvu divadelní hry Noela

[42] Konzultace s Mgr. Janem Kozákem, PhD., dne 2. 5. 2022
[43] „Chamberlain Returns From Munich". BBC [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.bbc.com/historyofthebbc/anniversaries/september/chamberlain-returns-from-munich
[44] *Avengers: Age of Ultron*. Dabing: Studio Virtual®. [DVD] Directed by J. Whedon. Hollywood: Marvel, 2015.
[45] *Za Hitlerem letěl Chamberlain třikrát jednat o míru. Netušil, s jakým gangsterem doopravdy jedná* [online]. 19.11.2020 [cit. 2022-5-7]. Dostupné z: https://plus.rozhlas.cz/za-hitlerem-letel-chamberlain-trikrat-jednat-o-miru-netusil-s-jakym-gangsterem-8364707
[46] „Chamberlainův pokus o mír vešel do učebnic. Jako odstrašující příklad". ČT24 — Česká televize. [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2543431-chamberlainuv-pokus-o-mir-vesel-do-ucebnic-jako-odstrasujici-priklad

Cowarda z roku 1947 *Peace in our Time*.[48] Je tedy zřejmé, že se nejedná o nic nového ani neobvyklého.

Anglické originály jsme se tedy nakonec neuvedli. Citát z filmu *Avengers: Age of Ultron* jsme přeložili překladem z českého dabingu. Druhý citát jsme vynechali a pouze napsali, že postava ve filmu odkazuje na Chamberlainova slova:

> „Ve filmu Avengers: Age of Ultron režiséra Josse Whedona Tony Stark představí Ultrona, umělou inteligenci schopnou dohlížet na celou planetu a bránit lidstvo před hrozbami. O svém nejnovějším vynálezu prohlásí, že se jedná o „mír už za nás". Jedná se o odkaz na slova Nevilla Chamberlaina, který pronesl totéž poté, co v roce 1938 podepsal mnichovskou dohodu." [CT:9]

Chybná čínská transkripce

Jak jsme zmínili výše, rozhodli jsme se čínská jména v textu transkribovat pomocí české transkripce:

> „In the episode The Painted Lady, a small river village relies entirely on its fish supply from the **Jang Hui** river to survive, so they emphasise the Painted Lady, a fresh water river spirit who protects the river, over other spirits." [VT:11]

Překladač na serveru čínsky.cz ovšem první slovo nedokázal přepsat, anglický originál byl zřejmě chybně. Seriál *Avatar: Legenda o Aangovi*, ze kterého epizoda pochází, je amerického původu, bylo možné, že název měl čínštinu pouze připomínat, a ne něco znamenat.

Název řeky byl zveřejněn v informačních bublinách, které se objevovaly v průběhu epizod na obrazovce. Tato speciální verze byla vysílána na Avatar: Extras[49] – akci, kterou zastřešovala americká televize Nickelodeon, stojící za vznikem seriálu. Neoficiální transkript těchto bublin lze dohledat na stránkách fanouškovské wikipedie. Zde se dozvídáme, že záměrem autorů bylo vesnici pojmenovat v překladu „šedá řeka". Jeden z uživatelů ovšem v komentářích upozornil na fakt, že správný přepis názvu „šedá řeka" by byl Jiang Hui, nikoli Jang Hui, jak uvádí transkript[50]. Tuto teorii jsme se rozhodli ověřit, uživatel měl, zdá se, pravdu – jeden z významů slova *jiang*[51] je řeka a u slova *hui*[52] mezi významy najdeme šedý. Název *Šedá řeka* má také význam i v rámci epizody – její děj se točí okolo znečištěného vodního toku.

Pak už jsme název jen transkribovali pomocí překladače, tentokrát úspěšně.

---

[48] HAGGER, Nicolas. *Peace for our Time: A Reflection on War and Peace and a Third World War.* 2018. ISBN 9781785357077.

[49] *Avatar Extras (Book Three: Fire)*. Avatar Wiki [online] [cit. 07.05.2022] Dostupné z: https://avatar.fandom.com/wiki/Avatar_Extras_(Book_Three:_Fire)#cite_note-BRSTI-1

[50] *Jang Hui River.* Avatar Wiki [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://avatar.fandom.com/wiki/Jang_Hui_River

[51] Word dictionary - jiang - MDBG Chinese Dictionary. *301 Moved Permanently* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=jiang

[52] Word dictionary - hui - MDBG Chinese Dictionary. *301 Moved Permanently* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=hui

3 Závěr

Cílem naší práce bylo vytvořit iluzionistický překlad, z kterého by si čtenář odnesl stejné vědomosti a čtenářský zážitek jako z originálu. Tuto snahu jsme podpořili použitím již existujících překladů citovaných děl, jelikož předpokládáme, že čtenáři budou s českými překlady obeznámeni a mají je v oblibě.

Jednou z nejkomplikovanějších částí byl překlad termínů. Termíny z oblasti polyteismu jsme konzultovali s vyučujícím z katedry religionistiky, díky čemuž jsme vybrali nejvhodnější ekvivalenty. Přes veškerou snahu se nám nepodařilo nalézt veškeré ekvivalenty termínů z oblasti tvůrčího psaní a byli jsme nuceni vytvořit vlastní.

V rámci přípravy podkladů na analýzu překladu jsme měli možnost pohovořit si s autorem knihy, což považujeme za velmi zajímavou a vzácnou zkušenost.

Bibliografie

Primární

HICKSON, Timothy. *On Writing and Worldbuilding:Volume I*. Through Amazon, 2019. ISBN 1798967650.

Sekundární

ARONSON, Linda. *Scénář pro 21. století.* Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-314-2.

BEČKA, J. V. *Česká stylistika.* Praha: Academia, 1992.

CRYSTAL, David. *Investigating English Style.* NY: Longman, 1993.

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika.* Praha: NLN, 2008.

ČMEJRKOVÁ, Světla, HOFFMANNOVÁ, Jana a HAVLOVÁ, Eva. *Užívání a prožívání jazyka: k 90. narozeninám Františka Daneše.* Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1756-5.

DUŠKOVÁ, Libuše a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny.* Praha: Academia, 2003.

GREPL, Miroslav. *Skladba češtiny.* Votobia, 1998.

HAUSENBLAS, Karel. *Výstavba jazykových projevů a styl.* Praha: UK, 1971.

JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce.* Jinočany: Nakladatelství H & H, 1995.

KARLÍK, Petr. *Příruční mluvnice češtiny.* NLN, 2008.

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury.* 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *Překlad a překládání*. Olomouc: UPOL, 2010.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012.

MÜLLEROVÁ, Eva. *Funkční styly a jejich základní žánry v současné komunikaci.* Praha: SPN, 1989.

NORD, Christiane. *Text analysis in Translation.* Amsterdam: Rodopi, 1991.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu.* Bratislava: Tatran, 1975.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů. Návrat krále.* 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 299. ISBN 80-204-0373-6.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002.

ZEHNALOVÁ, Jitka. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace.* Olomouc: UPOL, 2015.

ZELENÝ, David. *Naratologický rozbor Červené země Jaroslava Bednáře* [online]. Brno, 2014 [cit. 2022-05-07]. Dostupné z: https://theses.cz/id/28m0va/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jan Tlustý, Ph.D.

Terciární

ARAKAWA, Hiromu. *Fullmetal alchemist: Ocelový alchymista.* Přeložila Anna KŘIVÁNKOVÁ. Praha: Crew, 2017. ISBN 978-80-7449-504-5.

BURT, Andy. "No More Heroes: The Killer Boss Guide". *GamePro*. **235**, s. 66.

HAGGER, Nicolas. *Peace for our Time: A Reflection on War and Peace and a Third World War.* 2018. ISBN 9781785357077.

MARTIN, George R. R. *Píseň ledu a ohně.* 2., opr. vyd. Přeložila Hana BŘEZÁKOVÁ. Praha: Talpress, 2011. ISBN 978-80-7197-412-3.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců.* 2. vyd. tohoto souboru. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2008 [i.e. 2013]. ISBN 978-80-00-03437-9.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár.* 3. vydání tohoto souboru. Přeložil Vladimír MEDEK. V Praze: Albatros, 2016. ISBN 978-80-00-04509-2.

SANDERSON, Brandon. *Cesta králů: první kniha Archivu Bouřné záře*. Přeložila Milena Poláčková. Praha: Talpress, 2012. ISBN 978-80-7197-427-7.

SHAKESPEARE, William. *Macbeth*. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2015. ISBN 978-80-7108-354-2.

WEIS, Margaret. *Temný učedník*. Ostrava: Fantom Print, 2011. ISBN 978-80-7398-126-6.

Avatar Extras (Book Three: Fire). Avatar Wiki [online] [cit. 07.05.2022] Dostupné z: https://avatar.fandom.com/wiki/Avatar_Extras_(Book_Three:_Fire)#cite_note-BRSTI-1

Avengers: Age of Ultron. Dabing: Studio Virtual®. [DVD] Directed by J. Whedon. Hollywood: Marvel, 2015.

„Chamberlain Returns From Munich“. BBC [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.bbc.com/historyofthebbc/anniversaries/september/chamberlain-returns-from-munich

„Chamberlainův pokus o mír vešel do učebnic. Jako odstrašující příklad“. ČT24 — Česká televize. [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2543431-chamberlainuv-pokus-o-mir-vesel-do-ucebnic-jako-odstrasujici-priklad

COST AN ARM AND A LEG/A SMALL FORTUNE. Cambridge Dictionary [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cost-an-arm-and-a-leg-a-small-fortune

Cryptic. Cambridge Dictionary [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cryptic

Crypticism. Urban Dictionary [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=crypticism

Discount. Urban Dictionary, August 1: poopting [online]. Copyright © 1999 [cit. 02.08.2021]. Dostupné z: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=discount

Jang Hui River. Avatar Wiki [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://avatar.fandom.com/wiki/Jang_Hui_River

JTP - Přechylování v překladech ze stylistického hlediska. JTP - Úvod [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: http://dev.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/Prechylovani-v-prekladech-ze-stylistickeho-hledisk

"Necromunda: Hired Gun – horší Doom ve světě Warhammeru". *Doupě.cz – Počítačové hry, recenze a novinky* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://doupe.zive.cz/clanek/necromunda-hired-gun--horsi-doom-ve-svete-warhammeru--recenze

Před 45 lety vznikly hry na hrdiny. Světu daly Dračí doupě, Kingdom Come i Hru o trůny. ČT24 — Česká televize. [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2720579-pred-45-vznikly-hry-na-hrdiny-svetu-daly-draci-doupe-kingdom-come-i-hru-o-truny

Přispěvatelé Wikipedie. Cthulhu [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, c2021. Datum poslední revize 4. 5. 2022. [citováno 07.05.2022] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Cthulhu&oldid=19994143

Přispěvatelé Wikipedie, Urban Dictionary [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2021, Datum poslední revize 23. 07. 2021, 07:21 UTC, [citováno 7. 05. 2022] https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Urban_Dictionary&oldid=20227371

Přispěvatelé Wikipedie. The Goblin Emperor [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, c2021. Datum poslední revize 23. 11. 2021 [citováno 07. 05. 2022].

„RECENZE: Hra Death's Door se smrťákem v hlavní roli příjemně překvapila" [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hry/recenze/deaths-door-recenze.A210725_151817_bw-pc-recenze_oma

Star Wars: Episode I – The Phantom Menace, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 1999.
Star Wars: Episode II – Attack of The Clones, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 2002.
Star Wars: Episode III – Revenge of the Sith, režie George Lucas, Země původu: USA, 20th Century Fox, 2005.
Undyne | *Undertale (Czech) Wiki* [online]. Dostupné z: https://undertale-czech.fandom.com/wiki/Undyne
Word dictionary - jiang - MDBG Chinese Dictionary. *301 Moved Permanently* [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=jiang
Word dictionary - hui - MDBG Chinese Dictionary. 301 Moved Permanently [online] [cit. 07.05.2022]. Dostupné z: https://www.mdbg.net/chinese/dictionary?page=worddict&wdrst=0&wdqb=hui
Za Hitlerem letěl Chamberlain třikrát jednat o míru. Netušil, s jakým gangsterem doopravdy jedná [online]. 19.11.2020 [cit. 2022-5-7]. Dostupné z: https://plus.rozhlas.cz/za-hitlerem-letel-chamberlain-trikrat-jednat-o-miru-netusil-s-jakym-gangsterem-8364707

Seznam příloh

Příloha I

Výchozí text